

TOPLUMSAL İLETİŞİM AÇISINDAN
"SİYASAL İKTİDAR VE TÜRK
BASINI İLİŞKİLERİ"

Cengiz ÇİÇEK
ESKİŞEHİR, 1992

Amolu Üniversitesi
Eskişehir

I- GİRİŞ

1-) TOPLUMSAL İLETİŞİM

A-) İLETİŞİM KAVRAMI VE BOYUTLARI

İletişimi genel olarak, insanlar arasında yaratılmak istenen bir tür ortaklık olarak tanımlayabiliriz. İnsanlar arasındaki ortaklığı sağlayan temel öğeler de, bilgi, duygu, düşünce ve olaylardır. Bilgi, duygu, düşünce ve olayların insanlar arasında aktarılması ile sağlanan ortaklık, başka deyişle iletişim, insanların toplumsallaşma sürecindeki en önemli araç durumundadır. Bu bağlamda, insanın toplumsal bir varlık olmasında, iletişimin belirleyici bir etken olduğunu söyleyebiliriz. İletişim yeteneği olmayan insanları toplumsal bir varlık olarak görmek olası değildir. Bu insanların, fizyolojik bir varlık olmaktan başka anlamları olamayacaktır.

Toplumsallaşmanın gerçekleşmesinde ve toplumsal yaşamın bütün ilişkilerinde, toplumun temel ögesi olan insanı, bir iletişim örgüsü içinde görmekteyiz. İletişimin gelişimi ister bireysel olsun, ister toplumsal olsun, üç ayrı ilişkiler sisteminin birleşimi olarak meydana gelmektedir. Bu gelişim; simgesel(dil) ilişkiler, akrabalık ilişkileri ve ekonomik ilişkiler kanalıyla belirginleşmektedir. Toplumsal iletişim kavramını incelerken, yukarıda saydığımız ilişkileri birbirinden ayrı, bağımsız göremeyiz.

Bugün artık, insanlar için toplumdan ayrı yaşam düşün-

lemeyeceğine göre, insanlara özgü yapısı ile iletişimi de bir toplumsal ilişki kurma türü olarak nitelenmek gerekecektir. Ayrıca, belli bir toplumsal yapıda yer alan insanların, birbirleriyle etkileşimde bulunmadan yaşayamayacakları da düşünülürse; iletişim toplumun varlığı açısından da gerekli ve kaçınılmazdır(1).

Çağımız toplumlarında ise, iletişim gereksinimi, telefon, telgraf ve mektuptan sonra, çağdaş teknolojinin getirdiği uydu yayıncılığı, bilgisayar ve lazer yayıncılığa kadar gelişen çeşitli tekniklerle sağlanmaktadır. Teknolojinin getirdiği bu araçların işleyişleri, kurumsallaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Kurumsallaşan iletişim daha geniş kitlelere yayılarak, beraberinde çağdaş iletişim olgusunu da yaratmıştır.

Geleneksel iletişimden çağdaş iletişime geçişle birlikte, toplumsal yaşam da büyük ölçüde değişime uğramıştır. "İletişim olmadan hiç bir toplumsal sistem varolamaz" düşüncesine bağlı olarak, değişen toplumsal sistemlere bakmakta, önemli yararlar olduğu düşüncesindeyiz.

Geleneksel iletişim sisteminde varolan tarıma dayalı toplum yapısı, çağdaş iletişim sistemiyle birlikte, kapitalist yapılaşmanın yerleşmesini hızlandırmıştır. Toplumların kapitalist yapılaşmaları, sadece üretimin maddi koşulları ve üretim teknolojisi çerçevesinde değil, yeni toplumsal kurumlaşma ile düşünülmelidir.(2) Toplumsal kurumlaşmayı etkileyen en önemli etken iletişim olduğuna göre; çağdaş iletişimin getirdiği yaşam şekilleri de hızla değişmiştir.

1-) A. HALUK YÜKSEL, UĞUR DEMİRAY, BASININ TOPLUMSAL İLETİŞİMDEKİ İŞLEVLERİ, A.Ü. Eğitim Teknolojisi ve Yayın/Eğitim Vakfı Yay. No: ESKİŞEHİR 1988, s.41

Bir görüŖe göre; "Sermayenin büyümesi ile birlikte ulaŖılan sanayileŖme aŖaması ve daha sonraki sanayi devrimi durumu iyice deęiŖtirmiŖtir. Bu geliŖmeler lonca tipi üretimi ortadan kaldırırken, toplumda yeni bir kesim olan iŖçi sınıfına da ortaya çikarmıŖtır(3)". Böylece yeni siyasal biçimleniŖler oluŖmuŖtur. Yasama ve yürütme erklerinin iŖlevlerinin ayrıldığı, yargının baęımsızlaŖtırıldıęı, bireyin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığı, yeni siyasal sistemler kurulmuŖtur. Bununla birlikte, geniŖ kitleler çoğulculuk ilkesi çerçevesinde, siyasi mücadele alanına katılabilmis ve seslerini duyurabilmiŖlerdir(4).

Toplumsal, ekonomik ve siyasal iliŖkiler bağlamında görülen bu deęiŖiklikler, iletiŖim alanındaki geliŖmeleri besleyen ve kendileri de iletiŖim alanındaki yeni oluŖumlardan beslenen bir gidiŖ göstermektedir(5).

İletiŖim teknolojisindeki hızlı deęiŖim ve geliŖim, toplumlar arasındaki iletiŖimi de yakından etkilemiŖtir. Böylece, iletiŖimin iŖlevsel boyutları daha da geniŖlemiŖtir. Ancak, iletiŖim bu yönüyle "tekelleŖmeye" baŖlamıŖtır. Toplumlararası iletiŖim incelendiğinde, çok sayıda ülkenin yeterli ve doğru bilgiler edinemediği ortaya çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni, haber akıŖının belli tekellerin elinde toplanmıŖ olmasıdır.

2-) Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. A. RAŖIT KAYA, KİTLE İLETİŖİM SİSTEMLERİ, Teori Yayınları, ANKARA 1985, s.4

3-) A.g.k. , s.4-5

4-) A.g.k. , s.5

5-) A.g.k. , s.5

Dünyadaki haber akımının tek yönlülüğü, günümüz için kaçınılmaz gözükmektedir. Haber akışının tek yönlü oluşu, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerindeki güçlerini arttırırken, gelişmiş ülke insanların da diğer toplumlar hakkın-yeterli bilgi edinememelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda, iletişim, insanlar için güçlü bir silah olabileceği gibi, insanların mutluluğunun sağlanmasında da önemli bir işlevi vardır.

B-) TOPLUM VE İLETİŞİM

İnsanların tek tek yaşayamayacakları, varlıklarını ortaya koyamayacakları ve toplumsallaşma sürecini tamamlayamayacakları kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle insanlar, çağlar boyu toplu halde yaşamayı denemiş ve bunda da başarılı olabilmıştır. Ancak, insanların toplu yaşamını, "sürü halinde" yaşadıkları anlamında kullanmıyoruz. Çünkü, "sürü halinde" yaşamak bazı hayvanlara özgü bir yaşam biçimidir. Oysa insanlar toplu halde yaşarken, insana özgü yaşam biçimleri ve toplum kurumlarını yaratmışlardır ve kendi yapılarına uygun sistemleri geliştirebilmişlerdir. Toplumsallaşmaya, iletişimi kullanarak ulaşmışlardır.

Toplumbilim konusunda çalışma yapanlar, toplumun çok değişik tanımlarını yapmışlardır. Örneğin bir yazar toplumu; ortak yaşamlarını sürdürebilmek, gönenç ile mutluluğu daha iyiye, ileriye götürebilmek için uğraşan, birbirine bağlı-bağımlı kişilerden oluşan bir grup insan(6); Toplumbilim Terimleri Sözlüğü ise, yaşamlarını sürdürmek, bir çok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için iş birliği yapan, aynı toprak parçası üstünde birlikte yaşayan ve ortak bir kültürü olan insan kümesi olarak tanımlamıştır.

Toplumla ilgili yapılan tanımlara göre, sadece toplu yaşamak, toplum olmayı gerektirmiyor. Bu nedenle, insanların toplumu oluşturabilmeleri için, kurumları ve kültürleri ile bütüncül bir yapı içinde olması gerekiyor. Böylece, insanın toplumsallaşma süreci de tamamlanıyor.

6-) BOZKURT GUVENÇ, İNSAN VE KÜLTÜR, Remzi Kitabevi, İSTANBUL1984,

İnsanlar yüzyıllar boyu birçok yaşam şekilleri, kurumlar, örgütlenmeler, toplumsal, iktisadi ve siyasi sistemler yaratmışlardır. Bu da, insanın toplumsallaşmasını, kendisini bulunduğu toplumun bir üyesi, bir parçası durumunda görmesini sağlamıştır. Demek ki; toplum kavramı kullanıldığı zaman, yalnızca bir "bireyler toplama"ndan söz edilmemekte, bireyler arasındaki "ilişkiler toplama"ndan konuşulmaktadır(7).

İnsanların toplum içinde var olduklarını görmeleri, buldukları topluma bağlı olma duygusunu belirginleştirebilmeleri, iletişim ile sağlanmaktadır. İnsanın fizyolojik bir varlık olmaktan çıkıp, toplumsal bir varlık olabilmesi, geleneksel (sözlü) ve çağdaş iletişim ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle toplumu, içinde insanların bulunduğu, bir grup insan olarak düşünemeyiz.

Toplum, içinde insanların bulunduğu; kurumları, örgütlenmeleri ve kültürleri ile birlikte varolan, öğrenme ve iletişim sürecidir. Kuşkusuz insan eylemlerinin her türü, sessizlik, devinimsizlik(hareketsizlik), varolmamak(hazır bulunmamak, katılmamak) gibi olumsuz sayılabilecek eylemler de içinde olmak üzere, bir "İletişim hukuku"nun oluşmasını sağlamaktadır(8). Bu bağlamda, Türkiye'de geçerli olan gelenek-göreneklerle törelerin, "İletişim hukuku"nun önemli bir ögesi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Geleneksel iletişimle günümüze kadar gelen yağmur duaları, törelerimizin bugüne nasıl ulaştığına en iyi örneklerden biridir.(9)

7-) ÖNDER ŞENYAPILI, TOPLUM VE İLETİŞİM, Turhan Kitabevi, ANKARA 1981, s.72

8-) A.g.k. , s.75

9-) "Geleneksel tarımcılıkta, üretimdeki verimin iklim, mevsim

Türkiye'de töreler, geçmişten günümüze geleneksel iletişim yoluyla ulaşan yaşam biçimleridir.

Çağdaş iletişimin toplumsallaşma üzerindeki etkileri ise; değişik biçimlerde gerçekleşmektedir.. Örneğin ülkemizde televizyonun toplumsallaşma konusundaki işlevini, eğitim, eğlendirme ve kamuoyunu oluşturmak olarak belirtebiliriz. Yalnız televizyonun, toplumsallaşma konusunda iki farklı etki içerdiğini vurgulamak zorundayız. Bu etkilerden birincisi, TRT'nin, hükümetlerin iletişim organı konumuna gelmesi ile oluşan bir etkidir. İkincisi ise; özel TV'lerin hukuksal yapının dışında ve denetimsiz olarak gerçekleştirdikleri etkidir. TV'nin toplumsallaşma üzerindeki etkileri, bu çalışmanın konusunun dışında kaldığı için, bu konudaki saptamalara girmekten kaçınıyoruz.

Öte yandan, basın(Gazete, dergi, kitap) kurumlarına baktığımızda, en geniş anlamıyla, televizyonun bugünkü konumundan farklı bir yapı içinde olduğunu söyleyemeyiz. Basın kurumları, son yıllarda, sermayenin denetimi altına girmeye başlamıştır. Bu değişimle, basının tarafsızlık ilkesini yitirdiğini, bazı ekonomik güçlerin sesi durumuna düştüğünü söyleyebiliriz.

ve yağış koşullarına bağlı olması nedeniyle doğal güçler, tarımcının hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Köylünün düşüncesine göre; doğanın biricik sahibi ve hakimi olan Tanrı, yağmuru ister yağdırır, isterse yağdırmaz; özellikle kullarını cendirmek için ya çok yağdırır, yada hiç yağdırmaz. İşte bu nedenle, modern teknolojinin olanaklarına sahip olmayan TE-VE'li-ler yaşamlarını sürdürmek için, Tanrı'dan, ürünün bağımlı olduğu değişkenlerden biri olan yağmuru istemektedirler. Bu istemin imam aracılığı ile düzenli yapılması ve yaygınlaşması, yağmur duasını dinsel bir tören şekline dönüştürmüştür.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: ORHAN ACIPAYAMLI, "Türkiye'de Yağmur Duası", Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Dergisi Sayı 3-4 S.225.

Basın gelişen böylesi oluşumlar, çok seslilikle birlikte, kamuoyunun serbestçe oluşmasını ve tarafsızlık ilkesinin işlev kazanmasını engelleyici niteliktedir. Oysa sağlıklı toplumların yaratılmasında, tarafsızlık ilkesinin işlev kazanması ve kamuoyunun serbestçe oluşması, en önemli öge olarak karşımıza çıkmaktadır. .

Bütün bu düşünceler ışığında, toplum ve iletişim konusunda, önemli bir olguyu ortaya koymak zorunluluğu da belirlemektedir. O da; sağlıklı ve kendini üreten toplumların oluşması için, çağdaş demokratik kurallar içinde bir yaşam geliştirmemizin kaçınılmazlığıdır.

II- TOPLUM VE SİYASET

1-) BİR TOPLUM KURUMU OLARAK SİYASET

Toplum, daha önce de tanımlandığı gibi, ortak yaşamlarını sürdürebilmek, göneng ile mutluluğu daha iyiye, ileriye götürebilmek için uğraşan, birbirine bağlı-bağımlı kişilerden oluşan bir grup insandır. Kuşkusuz, toplumu bu şekilde tanımlamak yeterli olmamaktadır. Toplumun tanımını yaparken, toplumu oluşturan kültürden ve kurumlarından da söz etmek gerekmektedir. Ancak, toplumsal kültürden, kurumlardan ve bunların siyasi tutumlarından söz etmeden önce, siyaset kavramı tanımlanmalı ve irdelenmelidir.

Bir görüşe göre siyaset; insanları toplum içinde ortak değerler etrafında kaynaştırarak belli bir hedefe yöneltebilmektir(10). Bir başka görüşe göre siyaset; toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadele ve kavgadır(11). Bu konuda görüşlerini açıklayan düşünürlerin bir kısmı bunun böyle olmadığı kanısındadırlar. Karşıt temel görüşü temsil eden bu düşünürlere göre siyasetin amacı, her şeyden önce toplumda bütünlüğü sağlamak, özel çıkarlara karşı koyarak, genel çıkarı ve insanların "ortak iyiliğini" gerçekleştirmektir(12).

Bu arada, politika ve siyaset sözcüklerinin Türkçedeki kullanımlarını açıklamamız gerekmektedir. Politika ve siyaset sözcüklerinin sözlük anlamları aynı, ancak ikisi de Türkçe bir sözcük değildir. Siyaset sözcüğü Farsçadan, politika sözcüğü de Latineden dilimize girmiştir. Bu sözcüklerin Türkçedeki

10-) TARIK ZAFER TUNAYA, SİYASAL KURUMLAR VE ANAYASA HUKUKU,

İ.U. Hukuk Fakültesi Yayınları No:554, İSTANBUL 1980, s.355

11-) MÜNÇİ KAPANİ, POLİTİKA BİLİMİNE GİRİŞ, A.Ü. Hukuk Fak. Yay.

No:331, ANKARA 1975, s.1

12-) A.g.k. , s.2

kullanımları da farklıdır. Siyaset ve politika sözcükleri yönetme, yöneltme anlamını karşılamlarına rağmen, siyaset daha geniş kavramların anlatımında kullanılmakta, politika sözcüğü ise, daha dar kavramların anlatımlarında kullanılmaktadır. Örneğin devletin, siyasi bir yapısı vardır. Ancak, aynı devlete bağlı Milli Eğitim Bakanlığının, eğitim konusunda belli politikaları (siyasaları) vardır. Buna göre siyaset, daha geniş kapsamlı ilişkilerin tanımlanmasında kullanılan kavramdır. Oysa siyasa sözcüğü, örgütsel düzeydeki yönetim ilişkilerinin ve işlevlerinin anlatımında kullanılmaktadır.

Sosyal bilimler ve sosyal olaylar özgün özellik taşıdıkları için, olaylara tek yönüyle bakılamaz. Çünkü, sosyal olayları tek yönüyle ele aldığımızda çoğunlukla yanılığa düşebiliriz. Bu nedenle, olayların bütün yönleriyle incelenmesi ve yorumlanması gerekmektedir. Siyasetin, sosyal ve siyasal tanımlarını yaptıktan sonra, bir de iletişim boyutu ile irdelenip incelenmelidir.

Toplumsal yaşayışın en önemli ögesi olan siyaset, yönetim işlevlerinin iletişim ile birlikte sanat olarak kullanılmasıdır. Siyasetin kullanımı, sadece siyasetle uğraşan, siyasi kimliği olan insanlara özgü değildir. Siyasetin kullanımı toplum içinde yaşayan insanların tümünde görülebilir.

Toplumsal kurumların birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerinde "politik davranış içine girdiklerini gözlemlemek mümkündür. Siyaseti ise; devletin diğer devletlerle olan ilişkilerinde görebiliyoruz. Bu bağlamda, siyaset kavramına geniş açıyla baktığımızda şunları gözlemliyoruz: (13)

- 1-) İnsanlar arasındaki düşünce ve çıkar ayrılıkları varolduğu sürece, bu ayrılıklardan ortaya çıkan çatışma da her zaman söz konusu olacaktır. Toplumdaki çatışmanın olmadığını düşünmek ya da çatışmanın kısıtlanması durumunda siyasetin varlığı düşünülemez. Bu da, siyasetin bütün kurum ve kuralları ile işleme-sini engeller. Başka bir deyişle, siyasetin varlığı ya da yokluğu özgürlüğün olup olmadığını belirler. Örneğin, baskıcı rejimlerde siyasetin varlığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü, baskıcı rejimler, toplumdaki çatışma sonucu varılacak olan çözüm yollarını, tepeden inme kararlarla uygulamak isterler. Fakat, tepeden inme kararlarla toplumdaki çıkar ayrılıklarının çözümü gerçekleşemez, ancak toplumun belli bir bölümünün lehine durdurulduğu(veya dondurulduğu) anlamına gelir.
- 2-) Siyaset, görüş ve çıkar çatışmasının yanı sıra, iktidarı ele geçirme çabasıdır. Bu nedenle, ilişkilerin belli bir görüş birliği içinde geçmesi gerekir. Görüş birliğinin oluşturulmadığı ortamlarda siyasetin varlığından söz edilemez. Bu durumlarda toplumda, toplumsal düzeni ve toplumsal barışı oluşturmak mümkün olmamakta, toplumdaki ilişkiler kargaşa (kaos) ve iç savaşa dönüşmektedir. Toplumdaki siyasal mücadele çeşitli yollarla sürdürülebilir, şiddet ve silahlı çatışmayı bu mücadelenin içinde görmek ve düşünmek doğru değildir.
- 3-) Siyaset en geniş şekliyle, toplumu yönetme ilişkisidir. Ancak burada, bir noktayı vurgulamak gerekmektedir. Yönetme işlevini gerçekleştirirken, toplumdaki gruplar arasındaki uzlaşma da sağlanmalıdır. Toplumdaki değişik kurumlar kendi isteklerinin gerçekleştirilmesi için, siyasal iktidar üzerinde baskı oluştururlar. Ancak, bu istekler olduğu

gibi uygulanamamaktadır. Çünkü, toplumdaki dengelerin korunması, siyasetin birincil amacıdır. Bu nedenle, toplumdaki baskı gruplarının bütün istekleri yerine getirilemez. Fakat, siyasal iktidara yakın olan ya da siyasal iktidar üzerinde etkili olan grupların istekleri, diğer baskı gruplarına göre daha öncelikli olarak uygulanabilir. Çoğulcu yönetimlerde, herhangi bir sosyal grubun, diğer sosyal gruplar üzerinde üstünlük kurabilmesi, kendi isteklerini olduğu gibi kabul ettirmesi söz konusu değildir.

- 4-) Siyaset, insan yaşayışlarını yakından etkileyen bir olgu olduğu için, belli amaçları da bünyesinde bulundurmaktadır. Bu amaçlardan da en önemlisi, insan yaşayışlarını daha iyiye, daha ileriye götürmektir. Yukarıda belirttiğimiz ilişki, toplumla siyasal iktidar arasında gelişmektedir. Böyle olması nedeniyle, siyasal iktidarın "meşruluğu" tartışma konusu ve siyasal iktidarın toplum içindeki konumunun belirleyicisi olması anlamını taşımaktadır.

Toplumun en önemli kurumu durumunda olan siyasetin, örgütlü bir yapıya sahip olduğunu, toplumda dinamik bir nitelik taşıdığını görüyoruz. Siyasetin yöneten ve yönetilen ikilemi içindeki konumu, kuşkusuz, toplumsal yaşayışın ve toplumsal iletişimin belirleyici ögesi olarak karşımıza çıkıyor.

anlayışı ise; çağdaş, yenilikçi ve eleştiriye açık bir yapıya sahip olması nedeniyle, daha güçlü bir yönetimi ortaya koymaktadır.

Siyaset kavramının, devlet yönetimlerinin anlatımında kullanıldığını daha önce belirtmiştik. Dolayısıyla siyasal iktidarın yönetiminin de, genel anlamda, siyasi yapıyı ortaya koyduğunu belirtebiliriz. Bu bağlamda, toplum yönetiminin, toplumdaki kişi ve kurumların çıkarlarının ve amaçlarının toplumsal dengeyi sağlayabilecek şekilde düzenlenmesinin, sağlıklı toplumsal iletişim ile gerçekleşeceği düşünülebilir.

Toplumsal iletişim ve siyaset, yönetim iletişimi bağlamında düşünülebilir. Buna göre; yönetim iletişimine önem kazandıran durumlardan biri de, iletişim zincirinin bağlantılarından çoğunun, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya olmak üzere yönetim grubu içinde olmasıdır(16).

Toplumsal iletişimdeki becerinin gelişmesi ve güçlenmesi için, devlete, siyasal iktidara, toplumsal kurumlara ve toplumun üyelerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1-) Devletin siyasi yapısının ortaya konması, iktidarın siyasi tercihlerini belirleyerek topluma ulaştırması ve siyasal yapının benimsenmesi ile toplumsal uyumun sağlanması konusundaki beklentilerin gerçekleştirilmesi.

- 2-) Siyasal ve toplumsal sorunlara çözüm geti-

III- KAMUOYU VE TOPLUMSAL İLETİŞİM

1- KAMUOYU

Kamuoyu, 20. yüzyılın ikinci yarısında sosyal bilimlerin gelişmesi ve bu alanda bir çok bilim dalının oluşması ile birlikte, sosyal bilimlerin ve bilimcilerin ilgi alanına girmiştir. Başta siyasal bilimler olmak üzere, sosyoloji, sosyal psikoloji ve iletişim bilimlerinin ilgi alanına girerek, bu konularda yapılan çalışmalarda önemli bir unsur ve çalışmaların sonuçlarını etkileyen belirleyici durumundadır.

Geniş anlamda kamuoyu, halkı ilgilendiren belli bir sorun hakkında, belirli bir zamandaki "genel yargı" veya ortak kanaattir(20). Bazı yazarlar kamuoyunu, "kamu" ve "oy" kavramlarının tek tek açıklamasını yaparak tanımlamışlardır.(21) Kamu deyimi, "Belli bir sorun hakkında düşünce ve kanaat sahibi olan kişilerden oluşan bir grubu veya grupları ifade eder. Oy kavramı ise, rasyonel, kesin, pozitif bilgiye dayanan düşünceden çok, az çok belirli bir eğilim, bir görüş, daha doğrusu bir "kanaat"tir. Bu açıklamalardan sonra, kamuoyunun şöyle bir tanımlamasına varabiliriz: Kamuoyu, belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaattir"(22).

Bu çalışmada kamuoyunu, bilimsel çalışmalar sonucunda elde edilmiş veriler ışığında değerlendireceğiz.

20-) BÜLENT DAVER, SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ, ANKARA 1972, s.251

21-) Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz: DUYGU SEZER, KAMUOYU VE DIŞ POLİTİKA, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No:339, ANKARA 1972, s.1-71

22-) KAPANİ, s.110-111

Kamuoyu kavramı ile, bir konuda, toplumun büyük bir bölümünün ortak görüşünden söz etmek olası değildir. Burada konuya, çoğunluk ölçüsü içinde bakmanın ve değerlendirmenin mümkün olmadığı gibi, kamuoyu kavramının incelenmesinde de yanıltıcı olabilir. Çünkü, kamuoyunun oluşumundaki en önemli unsur yoğunluktur. Kamuoyunu oluşturan grup, hangi konuda kamuoyu oluşturursa oluşturursun, grubun konuyla ilgili inançları ve eylemleri, kamuoyu oluşumu ve etkinliğinin en önemli belirleyicisi olacaktır. Örneğin, herhangi bir konuda kamuoyunu oluşturan grup sayıca büyüklük ifade edebilir, ancak etkili de olmayabilir. Bunun da en büyük nedeni, kamuoyunu oluşturan insanların, konuyla ilgili ayrıntılı bilgilerinin olmaması ve toplumu etkileyememeleridir. Oysa, herhangi bir olay karşısında kamuoyu oluşturan küçük bir grup, yeterli derecede bilgili ise, kamuoyundaki etkileri daha fazla olacaktır.

Kamuoyunun oluşumu belli bir takım şartlara bağlıdır. Bu şartları da şu şekilde özetleyebiliriz:(23)

Belli bir konuda anlaşmazlık olmalı, zıt çıkarlar ve talepler bulunmalıdır. Siyasal sistem, toplumsal iletişimin koşullarını oluşturmali; düşünce, basın, dernek ve toplanma gibi temel özgürlükler verilmeli ve bunun maddi koşulları da oluşturulmalıdır. Toplumda, kamuoyunu oluşturan, düzenleyen değişik merkezler bulunmalıdır. Son olarak da, kamuoyunun karşılaştığı direnme noktası olmalıdır. Parlamento, hükümet gibi...

Yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız şartlar yerine gelmediğinde, kamuoyunun oluşumundan söz etmemiz mümkün değil-

dir. Bu da, toplumların yaşamı ve sağlıklı işleme açısından son derece önemlidir. Çünkü kamuoyu, toplumsal yaşamın vicdanı durumundadır.

Kamuoyu, bütün siyasi rejimlerde bulunan ve bu rejimlerin işleyişini etkileyen önemli bir unsurdur. Kamuoyunun oluşumu ve işleyişi, siyasi rejimlerin özelliklerine göre değişiklikler göstermektedir. Çoğulcu demokratik sistemlerde işleyen kamuoyu, tamamiyle toplum tarafından oluşturulan, açık bir kamuoyudur. Baskıcı ve (Bütüncül) sistemlerde oluşan kamuoyu ise, bazı yazarlara göre, iki yönlü gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi açıktan açığa söylenen(dillenen) resmi kamuoyu, diğeri de fısıltı halinde gelişen, örtülü, "su altındaki" kamuoyudur(24).

Kamuoyu, haberlerin ve düşüncelerin serbestçe yayılabildiği bir ortamda gelişir. Haberleşme ve düşüncenin açıklanması özgürlükleri olmak üzere, bütün temel hak ve özgürlüklerin(Basın, toplanma, gösteri yapma, örgütlenme, dernek kurma, sendikalaşma gibi...) oluştuğu bir hukuk düzeni sağlanmalıdır. Kamuoyu, ancak böyle bir ortam içinde olgunlaşabilir. Bu düzeni ve ortamı getiren çoğulcu demokratik sistemin, kamuoyunun oluşmasını sağlayan en elverişli sistem olduğunu söyleyebiliriz.(25)

A-) BASKI GRUPLARI

Günümüz siyasi yaşamında büyük bir önemi, siyasal olayların gelişmesi ve sonuçlanmasında en fazla etki gücüne sahip, yeni bir kavram olan baskı gruplarını görüyoruz. Baskı gruplarının tanımlanması da, bir çok yazar tarafından değişik şekillerde yapılmıştır.

24-) ALEX İNKELES, PUBLIC OPINION IN SOVIET RUSSIA, Cambridge Mass, Harvard University Press 1962, Aktaran:KAPANİ, s.116

25-) A.g.k. , s.115

Baskı grupları, iktidar mücadelesinin dışında kalan örgütlerdir(26). Bir başka yazar da baskı gruplarını, ortak çıkarlar etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplar olarak tanımlamıştır (27). Bu konuda, baskı ve menfaat grubu olarak değişik tanımlar da geliştirilmiştir. (28)

Baskı gruplarını (29) iki başlık altında inceleyebiliriz. Birincisi, örgütlerinin kuruluş amaçlarının içinde siyaset olmayan baskı gruplarıdır. İkincisi ise; örgütünün kuruluş amacında, bilinçli olarak iktidara baskı yapmak isteyen gruplardır. İkiye ayırdığımız baskı gruplarını, şu örneklerle açıklayabiliriz:

Birinci bölümdeki baskı gruplarına örnek olarak ordu, üniversite, sağlık örgütleri ve kamu kuruluşlarını gösterebiliriz. İkinci bölümdeki baskı gruplarına ise, işçi ve işveren sendikalarını, öğrenci derneklerini, çiftçi kuruluşlarını, doktorların oluşturdukları dernekleri ve birlikleri, mimar ve mühendislerin oluşturdukları odaları örnek gösterebiliriz.

Yukarıda saydığımız baskı gruplarının, siyasal iktidar üzerindeki etkileri konusunda, birbirlerinden hiç bir farklılıkları yoktur. İki ayrı bölümde değerlendirdiğimiz baskı gruplarının arasında oluşan en önemli farklılık, amaçlarının saptanması aşamasında ortaya çıkmaktadır. Hatta birinci bölümde saydığımız baskı gruplarının etkisi, zaman zaman ikinci bölüm-

26-) ESAT ÇAM, SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ, İ.Ü. Hukuk Fak. Yay. No: 457, İstanbul 1981, s. 231

27-) KAPANİ, S. 146

28-) Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. DAVER, S. 236-237

29-) Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. YAHYA K. ZABUNOĞLU, BASKI GRUPLARI SİYASAL PARTİ BASKI GRUBU İLİŞKİLERİ, Doçentlik teze, Tekser, ANKARA 1967, RONA AYBAY, "Baskı Grupları", İ.Ü. Hukuk Fak. Der. Cilt XXVII, İSTANBUL 1961, s. 271-284

deki baskı gruplarından daha fazla olmaktadır.

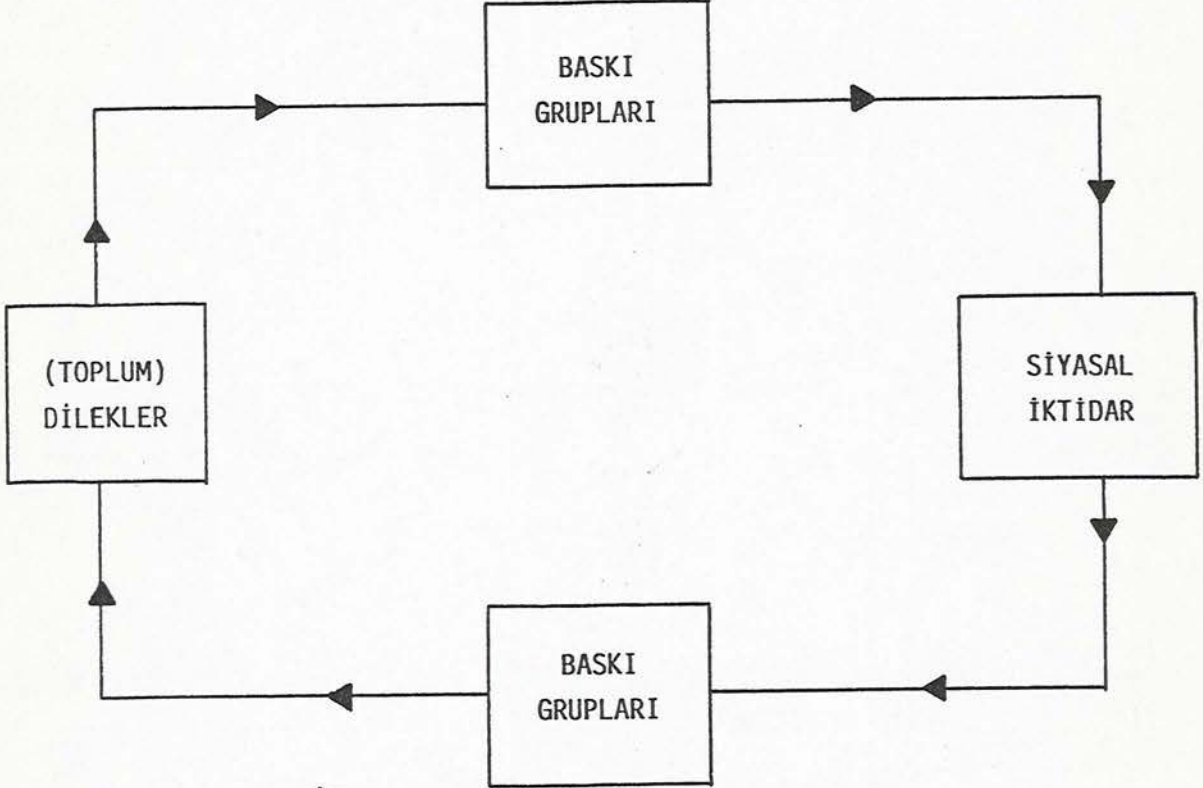
Baskı gruplarının yapısal özellikleri nedeniyle, bir kısmı siyasetin dışında kalmakta, bir kısmı ise; doğrudan, siyasetle içiçe bir eylem göstermektedir. Örneğin, üniversite ve kamu kuruluşları siyasetle doğrudan ilgilenecek, baskı grubu oluşturmamaktadır. Çünkü, gerçek amaçları örgütlerine çıkar sağlamak değil de, kamunun çıkarlarını korumaktır.

Siyasetle içiçe eylem gösteren baskı grupları ise; sendikalar, çiftçi birlikleri, barolar gibi örgütlenmelerdir. Bu örgütlenmelerin birincil amaçları, üyelerinin çıkarlarını korumaktır. Bu nedenle, siyasi iktidarla sürekli bir mücadele içindedirler. Örneğin sendikalar, üyelerinin çıkarlarını korumak amacıyla, siyasi iktidara baskı yapmakta ve bu konuda kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır.

Baskı gruplarının siyasal sistemler içinde önemli işlevlerinin olduğunu görüyoruz. Bu işlevlerden en önemlisi de, baskı grupları ve siyasal sistem arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir.(30)

Siyasal sistem ve Baskı gruplarının arasındaki ilişkiler, iletişim kanallarının açık olması ile gerçekleşmektedir. Burada baskı grupları, toplumdaki değişik yapılanmaların getirdiği isteklerin "dillenmesini" sağlayan örgütlenmelerdir. Toplumsal yaşayışta dağınık halde bulunan görüşler, istekler, baskı grupları tarafından toplanıp, siyasal iktidarı etkilemek amacıyla düzenlenerek, siyasi otoritelere iletilmektedir. Burada, baskı

grubu yöneticilerinin etkinliği ve baskı grubu lideri olarak önem kazanmaları, bu işlevin yerine getirilmesinde önemli bir etken oluşturmaktadır.(31) Bu konuyu aşağıdaki şekilde açıklayabilmemiz mümkündür.

ŞEKİL-2: TOPLUM, BASKI GRUPLARI VE SİYASAL İKTİDAR İLİŞKİLERİ

ŞEKİL-2'de görüldüğü gibi, toplumda oluşan dilekler, bağlı buldukları ya da üyesi konumunda oldukları baskı gruplarına iletmektedirler. İlgili baskı grupları da, kendilerine gelen dilekleri değerlendirerek, amaçları doğrultusunda siyasi iktidara iletir ve arzularının yerine getirilmesi konusunda baskı yaparlar. Siyasal iktidar da bu gruplardan gelen tepkileri değerlendirerek, aldıkları kararı baskı gruplarına, dolayısıyla kamuoyuna açıklamaktadır. Bu işleyiş, siyasal iktidar, baskı grupları ve toplum arasında, sarmal halinde bir sü-

reklilik göstermektedir.

B-) SİYASAL İKTİDAR

Siyasal iktidarı tanımlamadan, işlevlerini ortaya koymadan önce, iktidarın ne olup ne olmadığını ortaya koymamız gerekmektedir. Çünkü, iktidar kavramına genel bir tanım verebilmek mümkün olmamıştır. Bunun da nedeni, toplum yapılarının ve siyasal yönetimlerin farklılık göstermesidir.

bb-) İKTİDAR KAVRAMI VE SİYASAL İKTİDAR

Amerika'lı yazarlar iktidarı, zorlayıcılık olarak tanımlamaktadırlar. Bu konuda, Laswell ve Kaplan iktidarı, "genel anlamda etkiden ayıran; yaptırımlara başvurma tehdididir. İktidar etki kullanmanın özel bir şekli olup; benimsenilmiş olan bir siyasete uyulmadığı için, ya doğrudan doğruya ağır kayıplar verdirerek ya da bu yönde bir tehdit ileri sürerek, başkalarının siyasetini etkileme sürecidir"(32) şeklinde tanımlamışlardır.

Amerika'nın toplum yapısının ve siyasi sisteminin oluşturduğu şartlar içinde, iktidarın, zorlayıcılık olarak tanımlanması kadar doğal başka bir şey olamaz. Çünkü, Amerika'nın toplum yapısı ve siyasi sistemi, baskı gruplarına prim veren bir sistem olduğu için, -bunun çeşitli nedenleri vardır- demokratik işleyişin yanı sıra, baskı gruplarının yaptırım güçleriyle, iktidar ve onun kullanımı zorlayıcılığa dönüşmektedir.

Genel anlamda iktidarın oluşmasında iki farklı görüş vardır. Birincisine, çatışmacı teori denilmektedir. Çatışmanın toplumsal olgunun temelini oluşturduğu ve sosyal yapıdaki ör-

32-) MAURICE DUVERGER, SİYASET SOSYOLOJİSİ, Varlık Yayınları No:156, İSTANBUL 1982, s.182, Çeviren: ŞİRİN TEKELİ

gütlenmenin zor ve baskıcı olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Bu görüşün gözönünde tuttuğu unsurlar şunlardır:

- 1-) Toplum, her an değişim süreci içerisinde-
dir; değişim sürekli olup her toplum için
geçerlidir.
- 2-) Toplum, her kesimde uyumsuzluk ve çatışma-
yı içerir; toplumsal çatışmada değişim gi-
bi sürekli dir.
- 3-) Toplum içindeki her unsurun değişimde bir
katkısı vardır.
- 4-) Toplumun temelinde yönetenlerin yönetilen-
ler üzerinde zoru ve baskısı vardır.

İktidar teorisini oluşturan ikinci görüş ise; sosyal yapı bütünleşmiş ve kalıplar halinde yinelenen süreçlerden oluş-
muş bir denge olup "uyuşumcu"dur. Bu görüşün dayandığı unsurları da şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1-) Toplum, zaman içinde istikrarlı ve tutarlı
ögelere oluşmuş bir yapıdır.
- 2-) Bu yapının ögeleri, uyumlu biçimde bir ya-
pının içinde bütünleşmiştir.
- 3-) Bu ögelerin her birinin sistem devamlılığını
gerçekleştiren bir fonksiyonu vardır.
- 4-) Fonksiyonel bütünleşmeyi ve uyumu sağlamış
olan toplum, üyelerinin oy birliği ile ka-
tıldıkları ve paylaştıkları ortak değerle-
re dayanır"(33).

Biz de yukarıda saydığımız görüşlerden ikincisini benim-

siyoruz. Bunun nedeni de, toplumsal yapımız, kültürümüz ve siyasi sistemimizin, ikinci görüşe daha yakın olması ve iktidar olgusunun ikinci görüşün getirdiği ölçüler içinde gelişmesidir.

İktidarın oluşturulmasının ve kullanılmasının çok farklı yöntemleri vardır. Bunu bir kaç örnekle şu şekilde açıklayabiliriz: İktidarlar üç şekilde oluşmakta ve kullanılmaktadır. Bu da, iktidarın meşru olup olmadığını belirlemektedir. Birinci yolla elde edilen iktidar, kaba kuvvete ve tehtide dayalı iktidardır. Örneğin, işkence ve silah tehtidi ile oluşturulan iktidarlar, her türlü yaptırım gücüne sahiptirler. Ancak, meşru değildirler. İkinci olarak, iktidarı elinde bulunduran kişinin, seçimle bu hakkı elde etmediği, bu konuma atama veya darbe yoluyla gelmiş olmalarıdır. Burada iktidarın meşruluğundan söz edilemez. Çünkü, iktidarı elinde bulunduranlar yönettikleri kitlenin istekleri doğrultusunda, iktidarı elde etmemişlerdir. Üçüncü yolla iktidarın elde edilmesi de, iktidarı elde edenin ya da kullananın, saygınlığı, önemliliği ve seçim yoluyla göreve gelmesi ve iktidarı kullanması olarak gerçekleşmektedir. Burada ise; iktidarın meşruluğu konusunda herhangi bir şüphe söz konusu değildir.

Bu bağlamda, "İktidarın temelinde yatan olgu, toplumdaki tüm grupların, açık ya da kapalı şekilde, yöneticilerin, hükümetlerin varlığını kabullenmiş ve onları, diğer grupların üyelerine, "o" olmasaydı yapamayacakları bir şeyi yaptırmak üzere emir verme hakkıyla donatmış olmalarıdır. Gruplar bu etkiye boyun eğerler, çünkü onun meşru, yani, grup norm ve değerlerine uygun görürler. O halde iktidar meşru olan bir etkidir"(34).

İktidarın meşruluğu; onun, topluluk üyeleri ya da hiç değilse, bunların çoğunluğu tarafından, bir iktidar olarak tanınmış olması olgusundan başka bir şey değildir (35).

İktidar olgusunu bu şekilde ortaya koyduktan sonra, siyasal iktidarın nasıl oluştuğu ve toplum yönetimindeki işlevlerinin neler olduğu üzerinde durabiliriz.

Siyasal iktidar, yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve belli bir sisteme bağlı olarak işlemesinin istenmesinden doğmuştur. Siyaseti daha önceki bölümlerde, yönetme sanatı olarak tanımlamıştık. Burada da, siyasal iktidarı, bu sanatın kullanılmasında gerekli olan araçların ele geçirilmesi ve ele geçirilen araçlar ve güç yardımıyla, toplumun yönetiminin sağlanmasıdır diyebiliriz.

Siyasal iktidarı ellerinde tutanlar, toplumdaki bütün bireyler adına kararlar alma hakkına sahiptirler. Bu alınan kararlar bireyleri bağlayıcı niteliktedirler (36). Buna bağlı olarak, siyasal iktidarı elinde bulunduranlar, her türlü yaptırım gücüne de sahiptirler.

Yasama ve yürütme işlevlerini yerine getiren siyasal iktidar, bazı siyasal sistemlerde yargıya da doğrudan etkide bulunabilmektedir. Bu anlamda, siyasal iktidarın yaptırım gücünün - bazı siyasal sistemlerde- sınırsızlaştığını da söyleyebiliriz.

35-) A.g.k. , s. 194

36-) ÇAM, s. 31

C-) BASIN

Basının toplumsal iletişimin sağlanmasındaki en önemli işlevi, haber verme ve dolayısıyla kamuoyunun oluşumuna yardımcı olmaktır. Ancak basının işlevi sadece haber verme ile sınırlanamaz. Bunun yanı sıra, eğitim, eğlence, propaganda ve reklam yapma gibi işlevlerinin, toplumsal iletişim içindeki önemini vurgulamak gerekmektedir. Basını aynı zamanda, siyasal iletişimin yayımında büyük rol oynamasından ötürü, siyasal alt sistem olarak nitelenebilir. Bu bağlamda, toplumsal iletişim açısından en önemli özelliği ise; toplum içinde ve toplumlararası iletişimin sağlanmasında dengeli bir yapı oluşturmasıdır.

Basın, toplumsal yaşayışta ve demokratik sistemlerin işleyişinde, yasama - yürütme ve yargının yanında dördüncü güç olarak görülebilmektedir. Bu anlamda, basın kurumunun ikinci kamusal görevi olarak karşımıza "denetim ve eleştiri" çıkmaktadır (37).

Demokratik sistemin yaşatılması, toplumsal yaşayıştaki kurumların birbirini denetlemeleri ve eleştirmeleri ile gerçekleşmektedir(38).

Ancak hükümet yönetimini gerçekleştiren iktidar partisi ya da partilerinin anılan kurum ve denetim mekanizmalarını şu ya da bu biçim ve oranda da olsa etkileyebilmesi ihtimali de unutulmamalıdır. İşte bu nedene bağlı olarak, demokratik parlamenter

37-) KAYIHAN İÇEL, "Günümüzde Basının Kamusal Görevleri"

GENÇ GAZETECİLER EĞİTİM SEMİNERİ, Gazeteciler Cemiyeti
Yayınları, İstanbul 1985, s. 17

38-) A.g.k., s. 19

yönetim biçimine sahip ülkelerde en önemli ve etkili denetim mekanizmasının özgür ve bağımsız basın olduğu kabul edilmektedir(39).

Yukarıda basının en önemli işlevinin kamuoyunun oluşmasına yardımcı olmak olarak belirtmiştik. Ancak bazı durumlarda, kamuoyunu oluşturan ve yönlendiren bir kurum olarak da görebiliriz. Türk basınının bugün içinde bulunduğu ve üstlendiği işlev açısından, kamuoyunu oluşturmak ve yönlendirmek, en önemli görevi durumundadır. Bunun da temel nedeni, Türk siyasal yaşamında, muhalefet partilerinin ve baskı gruplarının gerçek anlamda işlevini yerine getirememesidir.

Basın genel anlamda, toplumsal yaşayışta, ayna işlevini gerçekleştirmektedir. Toplumsal yaşayışımızda gelişen olaylar, düşünceler ve etkinlikler, basın aracılığı ile topluma yansıtılmalıdır. İşleyiş bu şekilde olduğu sürece, basın da gerçek anlamda işlevini yerine getirmiş olacaktır. Böylece, toplumsal iletişim ve kamuoyunun oluşumu, tarafsızlık içinde gelişecek, etkinlik kazanacaktır.

Basının toplumsal yaşayıştaki "ayna" görevini, tek tek basın organlarının işlevi olarak görmüyor, daha çok global bir yapı içindeki işleyişin konumu üzerinde duruyoruz. Yoksa tek tek basın organlarını ele alarak, tarafsızlık ilkesi ile donatıldığından ve/veya donatılması gerektiğinden söz etmiyoruz.

Her basın organı, mutlaka belli bir yönde yayın politikasını oluşturacaktır. Bunun böyle olması da, en doğal işleyiştir. Fakat, basına toplu halde baktığımızda, çok seslilikle birlikte, basın kurumunun, - genel anlamda- tarafsızlık ilkesini oluşturduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda basının, kamu-

oyunun oluşması ve açıklanması konusunda, önemli görevler üstlendiğini belirtebiliriz.

IV-) SİYASAL İKTİDAR VE BASIN

İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

Türkiye çok partili hayata geçinceye kadar, devlet ve hükümet düzeyinde, önemli süreçlerden geçmiştir. Cumhuriyet'in ilanından, Atatürk'ün ölümüne kadar geçen süreç içinde, basınla siyasal iktidarın arasında çok önemli sorunların olmadığını görüyoruz. Ancak, Cumhuriyetin kurulmasına ve güçlenmesine karşı olan, gazete ve gazeteciler hakkında kanuni işlemler yapıldığını belirtebiliriz. Bu dönem içinde, basının toplum yaşamında, Cumhuriyet'in yerleştirilmesinde ve yapısal değişimlerin gerçekleştirilmesinde önemli işlevleri olmuştur.

Atatürk'ün ölümünden, çok partili yaşama kadar geçen süre içinde, hükümet ve toplum düzeyinde önemli bölünmelerin olduğu gözlenmektedir. 1 Kasım 1945'de, dönemin Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü "Meclis açılış konuşması"nda, muhalefet partisinin gerekliliğine işaret etmiştir. İnönü'nün konuşmasının üzerinden bir ay geçtikten sonra "4 Aralık olayı" diye adlandırılan olaylar yaşanmıştır. (40)

40-) "4 Aralık olayı, Cumhuriyet Halk Partisi hükümetinin solcu basını yoketmek amacıyla, üniversite öğrencilerini kıskırtarak düzenlediği bir saldırdır. Tan gazetesi, La Turquie ve Yeni Dünya gazetelerinin basımevlerine düzenlenen saldırılar sonucunda, baskı ve dizgi makineleri parçalanmış, kâğıtlar yırtılmış, ABC ve Berrak kitabevelerinin vitrinleri ve kapıları kırılmıştır." Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz: HIFZI TOPUZ, 100 SORUDA TÜRK BASIN TARİHİ, Gerçek Yayınevi, İSTANBUL 1973, s.166-169

4 Aralık olayı, basına yönelen en önemli saldırı niteliğini taşımaktadır. Böyle bir saldırının arkasında siyasi iktidarın olması da son derece ilginçtir.

Bütün bu olaylar yaşanırken, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan dörtlü bir bildiri yayınlamalarıyla CHP'den ayrılmış ve yeni bir parti kurma çalışmalarına başlamışlardır(41). Bunun üzerine 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kurulmuştur.

1946 yılından sonra CHP hükümeti, basına bazı ödünler vermek zorunda kalmıştır. Çünkü o günlerde, basın, daha çok Demokrat Parti'yi destekliyor ve kamuoyunu bu yönde etkiliyordu. Bu arada CHP'nin de, basının desteğine fazlasıyla ihtiyacı vardı.

O dönem için basını en çok sıkıntıya sokan, 1931 tarihli Matbuat Kanununun 50. maddesidir. Bu madde şu hükümleri içermektedir:

"Memleketin genel politikasına dokunacak yayından dolayı Bakanlar Kurulu kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilirler"(42).

Matbuat Kanununun 50. maddesi bütün basın kurumlarını zor durumda bırakmıştır. Gazetelerin tümü hemen her gün kapatılma korkusu içindedirler. Bu arada, Demokrat Parti de basının desteğini sağlamak için, 1945-50'li yıllarda basın özgürlüğünün en büyük savunucusu durumunda gözükmektedir.

41-) A.g.k. , s.166

42-) A.g.k. , s.169

Bu ortam içinde CHP hükümeti, çok partili yaşama geçişle birlikte, yeni seçim kararını açıklamadan önce, meclise bazı kanun tasarıları getirmiştir. Bu tasarılar; seçim kanunu, genel toplantılar kanunu, basın birliğinin kaldırılmasını içeren kanunla, basın kanununun 50. maddesindeki gazete kapatma yetkisinin kaldırılmasını kapsamaktadır. Hazırlanan kanun tasarılarından, basın kanunundaki değişikliklerle ilgili tasarı, 1 Haziran 1946'da TBMM'i tarafından kabul edilerek, basın çevresinde umutlu bir havanın esmesine neden olmuştur.

1950 yılında yapılan seçimlerde, CHP'nin aşırı tutucu kanadının büyük bir yenilgiye uğraması, DP'nin iktidara gelmesine neden olmuştur. DP'nin iktidara geldiği dönemi bir yazar şöyle anlatmaktadır(43):

"1946-50 yıllarında Türk Basınının görünümü şuydu: Zaman ilerledikçe, muhalefeti destekleyenlerin sayısı gittikçe artıyordu. Artmamasına da sebep yoktu. Zira muhalefet, düşünce ve eylemde herşeyin en mükemmelini öne sürüyordu. Genellikle aydınlar, demokrasinin bütün nimetlerinin elde edileceği hayali ile etkilenmişlerdi. Halk ise, adalet ve eşitlik çılgınlıkları arasında, sigaranın beş kuruşa içileceği, şekerin ucuza yeneceği günleri düşünmeye başlamıştı. Basın, muhalefetin hayellerini kamçılayan bütün propagandalara kollarını açarken biraz da kendisine güveniyordu. Teminatlı bir özgürlük düzeni içinde, özgür basının halk adına en mükemmel kontrolü kuracağına inanılıyordu. Onun için muhalefete çok geniş bir kredi açılmıştı. İktidara ise, o ölçüde değersiz davranılıyordu...

4.3-) SADUN TANJU, "Türk Basını", Vatan Gazetesi 19 Aralık 1959, Aktaran: TOPUZ, s.177-178

Basın, halkı coşturuyor, düşünmeye değil, bilmeye, habere önem veriyordu. İki seçim dönemi arasındaki dört yıl, bitmez tükenmez bir seçim kampanyası olarak devam etti. Basın bu kampanyayı destekleyerek halkın heyecanını sürekli taze tuttu..."

Böyle bir ortam içinde iktidara gelen DP, seçimi kazandıktan sonra, bugün bazı değişikliklerle, halen yürürlükte bulunan basın kanununu çıkarmıştır. Basın kanunu ile birlikte, iktidarın basın üzerindeki kontrolleri tamamen ortadan kaldırılmıştır. 1950 yılında kabul edilen basın kanununun gerekçesinde şöyle denilmektedir(44):

"Devlet bütün çalışmalarını halk çoğunluğunun düşünüş ve görüşüne uydurmalıdır. Halk çoğunluğunun düşünüş ve görüşünü açıklayan araçlardan biri de basındır. Basının kendisinden beklenen görevi yapabilmesi için bağımsızlığının sağlanması şarttır. Modern demokrasi ilkeleri de bunu gerektirir. Basın özgürlüğüne dayanan demokrasiler, gerçek demokrasi niteliğini taşırlar. Hür basın aynı zamanda milletçe kalkınmayı sağlar."

Basın kanununun uygulamadaki işlevlerini de şu şekilde belirtebiliriz(45).

- 1-) Gazete ve dergi çıkartmak için hükümetin izin veya ruşat vermesine gerek yoktur. Bildiri vermek yeterli olmaktadır.
- 2-) "Kötü ünlü" kişilerin gazetecilik yapmalarını yasaklayan, her türlü yoruma elverişli eski maddeler kanuna dahil edilmemiştir.

44-) A.g.k., s.178

45-) A.g.k., s.179

- 3-) Basın suçlarının yargılanması özel mahkemelere verilmiştir. Böylece gazeteciler yıllarca süren davalardan, ağır kırtasiyecilik işlerinden kurtulmuşlardır.
- 4-) Cevap hakkı yeniden düzenlenmiş ve gazetele-
re gönderilen her çeşit cevap ve düzeltme yazılarının basılmasını önlemek amacıyla mahkemelere bazı yetkiler tanınmıştır.
- 5-) Gazete sahipleri cezai sorumluluklarından kurtulmuşlardır. Yani, suç sayılan bir yazıdan genellikle yazar ve yazı işleri müdürü sorumludur. Gazete sahibinin ancak hukuki ve mali sorumluluğu vardır. Bu kanunla, gazete sahipleri hapis cezalarından kurtulmuşlardır.

Demokrat partinin iktidara gelmesi ile birlikte, sadece gazete sahiplerini ilgilendiren düzenlemelere gidilmemiştir. Bunun yanı sıra, basında çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkileri düzenleyen 5953 sayılı kanun da çıkartılmıştır. Bu kanunla birlikte, gazeteciler şu hakları elde etmişlerdir(46):

- 1-) Sendika kurabilmek
- 2-) Sosyal sigortalardan yararlanmak
- 3-) İşverenin gazeteci ile yazılı iş anlaşması yapma zorunluluğu.
- 4-) İş anlaşmasını bozmak isteyen gazete sahibinin, gazeteciye kıdemine göre tazminat ödemesi.

- 5-) Askerlik, hüküm giymek ve gazetenin kapanması durumunda gazeteciye ücret ödenmesi.
- 6-) Gazeteciler, haftalık izin yapma ve yıllık ücretli izin kullanma gibi hakları da bu kanunla elde etmişlerdir.

Gazeteciler, 5953 sayılı kanunla önemli haklar elde etmişler ve hükümetle iyi ilişkilere girmişlerdir.

Ancak, hükümetin uygulamaları toplumu memnun etmediği için huzursuzluklar artmaya başlamıştır. Demokrat parti iktidarında, fiyatlar ucuzlamamış, gelirler artmamış, parti üyeleri görevlerini kötüye kullanmaya başlamışlar, yolsuzluklar çoğalmıştır. Bütün bunların yanı sıra, partiyi destekleyenler ayrıcalıklı hale gelmiş, toplumun önemli bir bölümü dışlanmıştı. Bunun üzerine, toplumdaki gelişen olaylar, gazeteciler tarafından olduğu gibi yazılmış, yazı işleri müdürleriyle sayfa sekreterleri, bu tür haberlere geniş olarak yer vermişlerdir. Böylece, hükümetle basın arasındaki ilişkiler yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır.

Hükümetle basın arasındaki gerginlik, 9 Mart 1954'de çıkarılan, "Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı suçlar hakkındaki kanun tasarısı" (47) ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu arada, DP yeni tedbirler alarak basını susturmayı amaçlamıştır. 1957 yılında çıkarılan bir kararname ile "Gazete ve dergi kağıtlarının tek elden ithali" yapılır. 1958 yılında yayınlanan bir başka kararname ile de "ilan ve reklamların tek elden dağıtımı" (48) kabul edilir. Bütün bu kanun ve kararnameleler çıkar-

47-) A.g.k. , s. 183 , 185

48-) A.g.k. , s. 189 - 191

tılırken, bir yandan da besleme basın yaratılmıştır. Basınla DP arasındaki gerginlik hızla artmış, 1954 Mart'ıyla 1958 Mayıs'ı arasında 1161 gazeteci hakkında kovuşturma yapılmış, bunlardan 238'inin davası mahkûmiyetle sonuçlanmıştır(49).

Demokrat Parti iktidarının son yılında Türk Basını dünyada eşine az rastlanan bir durumdaydı. Basın ve ceza kurumlarında yapılan değişiklikler ve ayrıca çıkartılan özel kanunlar yetmiyormuş gibi, hükümet bir yandan yeni baskı yolları arıyor, bir yandan da tutuklamalar, kovuşturmalar, tekzip, neşir yasakları ve kapatma kararlarıyla bu kanunların en sert biçimlerde uygulanmasını sağlamaya çalışıyordu.

Gazeteler her gün gülünç tekziplerle çıkıyordu. Kanuna uydurmak için yarısı büyük, yarısı küçük puntolarla dizilmiş kelimeler, ortadan kesilmiş cümleler, garip bir hava veriyordu birinci sayfalara. Ne tekzipler gelmiyordu ki savcılıklardan(50).

"Bir CHP gazetesine alet olduk"

"18 Mart 1959 tarihli gazetemizde çıkan haber yalandır."

"İnönü'nün hesapları tamamıyla yanlıştır."

(Manşet, Vatan 10 Temmuz 1958)

Bunların yanı sıra neşir yasakları salgını başlar basında. Türkiye, böyle bir ortam içinde 27 Mayıs 1960 ihtilaline gelmiştir.

1960 ihtilali ile birlikte, basınla siyasi otorite arasındaki ilişkiler yumuşatılmıştır. Milli Birlik Komitesi 29 Ka-

49-) Ahmet OKTAY, TOPLUMSAL DEĞİŞME VE BASIN, İstanbul 1987

s. 50 - 51

50-) TOPUZ, s. 209 - 210

sım 1960'da, eski basın kanunundaki bütün antidemokratik hükümleri kaldıran 143 sayılı kanunu çıkartmıştır. Bununla birlikte gazeteciler, ispat haklarını yeniden elde etmişlerdir. Milli Birlik Hükümeti 212 sayılı kanunu da çıkartarak, gazete çalışanlarına önemli haklar vermiştir.

Bu hakları şu şekilde sıralayabiliriz: (51)

- 1-) Kıdem hakkı: Eski kanunda gazetecinin kıdemi çalıştığı gazeteye girişi ile başlıyordu. Yeni kanunla birlikte, işe giriş tarihi kıdem başlangıcı olarak kabul edildi.
- 2-) Ölüm ödeneği: Yeni kanun gazetecinin ailesine SSK'nın yaptığı ödemelerin dışında, kıdeme göre bir ödeme yapılması zorunluluğunu ortaya koymuştur.
- 3-) Gazetelerin kapatılması durumunda gazetecilere ödenek verilmesi:
Yeni kanun, gazeteler kapanacak olursa gazeteciye iki aylık ödenekle birlikte kıdemine göre ödenek verilmesini kabul etmiştir.
- 4-) İstifa eden gazeteciye kıdem ödeneği verilmesi.
- 5-) Aylıkların peşin olarak ödenmesi.
- 6-) Gece çalışanlara haftada iki gün izin hakkı tanınması.
- 7-) Kâr eden gazetelerin, gazetecileri her yıl bir maaş ikramiye vermeleri.

51-) Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Çetin ÖZBEK, TÜRK BASIN HUKUKU,

İ.U. Hukuk Fakültesi Yayını No:538, s. 802 - 815

Ayrıca; TOPUZ, s. 209 - 210

8-) İş anlaşmazlıklarının ticaret mahkemelerinde değil de iş mahkemelerine verilmesi.

9-) Ödemelerin gecikmesinde her gün için %5 faiz yükümlülüğü

212 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi, dönemin Milli Birlik Komitesi üyesi Ahmet Yıldız'ın çabaları ile gerçekleşmiştir. Buna karşılık eski Milli Birlik Komitesi üyesi Orhan Erkanlı ise; 212 sayılı yasanın gazetecilere önemli bir şey kazandırmadığı kanısındadır. Orhan Erkanlı, kanunla ilgili görüşlerini açıklarken şunları söylemiştir.

"Bu kanun maddi bakımdan bazı imkanlar sağlamışsa da hiç bir sorunu çözmemiştir. Esas sorunlar devam etmektedir. Basında iş ve meslek güvenliği, özgürlüğü sağlanamamıştır. Her şeye patronlar hakimdir. Kimse patronun isteklerine karşı yazı yazamaz, haber değerlendiremez, olayları işleyemez, kısaca mesleki fonksiyonunu, gazetecilik ve yazarlık görevini yapamaz. Direnenlerin işine son verilir. Gerçi 212 sayılı kanunla bazı haklar sağlanmıştır; işten atılan gazeteci meslek kıdemine göre bir miktar tazminat alabilir veya alması gerekir. Ancak, bir çok patronlar bu hakkı vermezler ve iş mahkemeye ulaşırlar. Gazetelâr ellerindeki imkanlarla duruşmaları uzatırlar, gazetecinin maddi gücü bu beklemeye yetmez, çünkü maddi imkanları yetersizdir. Hakkı olan miktarın çok altında bir ödeme ile dava kapanır. Gazetecilik ve yazarlık mesleği gittikçe zorlaşmaktadır"(52)

52-) Orhan ERKANLI, ANILAR, SORUNLAR, SORUMLULAR, İstanbul 1972

Bu görüşlere rağmen, gazetecilerin o gün için çok önemli haklara kavuştuğu görülmektedir. Söz konusu haklar, basın tarihi boyunca verilmiş, gazetecilerin iş güvenliği ve sosyal imkanlarının düzelmesi açısından önemli haklardır.

212 sayılı kanunun hemen ardından 192 sayılı Basın İlan Kurumunun (53) kurulmasını öngören kanun çıkartılmıştır. Bu iki kanunun çıkartılması gazete sahipleri tarafından tepkiyle karşılanmış, bunun üzerine 11 - 13 Ocak 1961 tarihinde gazete sahipleri, üç gün süreyle gazete çıkarmama kararı almışlardır.

Gazetecilerin bu karara gösterdikleri tepki basın tarihinin en önemli olaylarından bir durumundadır. Bütün gazeteciler, sahiplerinin aldıkları bu kararı protesto etmek amacıyla, 10 Ocak 1961 tarihinde bir yürüyüş düzenlemişlerdir. Aynı gün bütün gazeteciler, ortak bir "Basın" gazetesi çıkarmaya karar vermişler ve üç gün süreyle bu gazeteyi çıkarmışlardır. Gazetecilerin patronlarına karşı aldıkları bu tavır, basın tarihinde, kenetlenişin belgesi durumundadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi 27 Mayıs devrimi ile birlikte, gazeteciler önemli haklar elde etmişlerdir. Ancak, yine bu dönemde bir takım önlemler alınarak, bazı dergilerin kapatılması ve yazarların tutuklanması da söz konusu olmuştur. 1960 ihtilalinden 1971 Muhtırasına kadar geçen zaman içinde, basında iki yönlü gelişmenin olduğu gözlenmektedir.

Birinci olarak, basın üzerinde uygulanan baskılar azaltılmış, hatta var olan kanunların uygulanmasında esnek davranılmıştır. Devlet ve yargı organları, o dönemde basına daha sıcak bakmışlardır.

Toplumdaki yapısal değişim ve hoşgörü ortamının oluşması ve aydın çevrelerin de desteği ile sol basın, önemli bir gelişme içine girmiştir. Sol düşünce bütün boyutları ile basını kaplamış; deyim yerindeyse "mantar" gibi basın organı oluşmuştur. Bu dönemdeki özgürlük ortamı yavaş olduğu, kanunla belirlenmediği için, bir çok gazeteci tutuklanmış ve mahkum olmuşlardır.

1960 - 71 döneminin ikinci önemli gelişmesi günlük gazetelerde görülmüştür. O yıllarda yayınlanan bütün gazeteler, düşünceye ve yoruma dayalı zengin içerikleriyle, geniş kitlelere seslenebilmişlerdir. Aynı zamanda, teknoloji açısından da önemli gelişmeler olmuştur. Hemen hemen bütün gazeteler ofset tekniği ile basılmaya başlanmıştır. Bu da, gazetelerin tiraj almalarında önemli bir etken olmuştur. Dönemin önemli gazetelerinin tirajları şu şekildedir:

Cumhuriyet	160 bin
Akşam	150 bin
Milliyet	200 bin
Tercüman	300 bin
Günaydın	350 bin
Hürriyet	600 bin (54)

Baskı tekniğinin yenilenmesi, gazetelerin içeriklerinin de değişmesine yol açmıştır. Büyük resimlerle basılan, magazin haberlerine yer veren gazeteler, okuyucu tarafından ilgiyle karşılanmış ve tirajların artmasına neden olmuştur.

1960 - 71 dönemini, basına eleman yetiştirme girişimlerinin de başlangıcı olarak görüyoruz. 1965 yılında, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesine bağlı olarak Basın Yayın Yüksek Okulu kuruluyor ve buradan basına eleman yetiştiriliyor (55).

Bu dönem için, basının, tarih boyunca geçirdiği en mükemmel dönem diyebiliriz. Buradaki mükemmellik, çok sesliliğin olmasından ileri gelmektedir.

1970 - 80 dönemine gelindiğinde, toplumda önemli çalkantılar ve sıkıntılar vardır. Türkiye, bu yıllara gelinceye kadar, bir ihtilal bir de muhtıra yaşamıştır. Toplumsal alanda; siyasi, ekonomik ve sosyal sıkıntılar devam etmektedir. Basında, dönemin özellikleri nedeniyle; yoruma dayalı yayıncılık yapmaktadır.

Bu dönemle ilgili görüşlerini belirten bir gazeteci - yazar şöyle demektedir: "Haberlerde fikri eğilimlere göre yan tutar olmak, işin özünde gazeteciliği bir açıdan saptırıcı idi. Ama, Türkiye'nin özellikle 1975'ten sonra gelen beş yılında, sosyal patlamalar ve ekonomik bunalımlar o denli çarpıcı idi ki, bu konularda herhangi bir fikir beyan eden ama düşünen gazetecinin yan tutmaması da bir ölçüde zordu" (56).

1970 - 80 arasındaki dönem, ekonomik, siyasi ve sosyal çıkmazlarla, terörün yoğun yaşandığı bir dönem olduğu için, basın gerçek işlevini yerine getirirken, zaman zaman terör

55-) A.g.k. , s. 225

56-) Cüneyt ARCA YÜREK, BASIN'80 -84, "Demokrasi sürecinde" s. 65

havasını körükleyen bir tutum içine girmişlerdir. Örneğin, Mayıs olaylarında sağve sol basın kamuoyundaki etkilerini değişik boyutlarda sergilerken, terörü önleyici olamamışlardır.

Sağ kanattaki gazetelerin kimi başlıkları ve yazılarına tarih sırasıyla şöyle bakabiliriz:

15 NİSAN 1977 HERGÜN "Solcular 1 Mayıs yaklaş-
tıkça kanlı olayları art-
tırıyorlar".

19 NİSAN 1977 BAYRAK MİSK Genel Başkanı Ö. Fa-
ruk Akıncı'nın demeci şöy-
le sunuluyor:

"DİSK'in 1 Mayıs'ta yapa-
cağı gösteri önlenmeli".

28 NİSAN 1977 MİLLET: "DİSK'in 1 Mayıs gösteri-
lerinin hedefi ihtilal pro-
vasıdır".

30 NİSAN 1977 TERCÜMAN Ahmet Kabaklı köşesinde
şunları yazıyor:

"Yarın komünist bayramı
1 Mayıs'ı Türkiye'de de
bayram ilan etmek için or-
taliği velveleye verecek-
ler, kalabalıklar toplayıp
yürütecek ve bağirtacaklar-
dır. Polisle vuruşmalar
muhtemeldir, cinayetler
işlenebilir, mallara canlara
kıyılabilir".

30 NİSAN 1977 HERGÜN "Kızıllar 1 Mayıs'ı savaş
günü ilan etti".

Sol kanattaki bazı gazeteleri başlıklarını ve yazılarını da şöyle sıralayabiliriz:

26 NİSAN 1977 POLİTİKA: Burhan Şahin "CIA Sosyalizmi ve Türkiye'de 1 Mayıs" başlıklı yazısında şöyle diyor:
"En geniş müştereklerin olduğu '1 Mayıs dünya işçileri birlik ve dayanışma günü' mü proveke etme hesapları yapılıyor"

1 MAYIS 1977 CUMHURİYET: İlhan Selçuk köşesinde şunları yazıyor:
"Emekçileri nasıl birbirine düşürüp kırdıracakları yolunda kurgular, tasarımlar, planlar içindedirler".

MİLLİYET: Örsan Öymen "Politika Kazanı" adlı köşesinde şunları yazıyor:

"DİSK'in önderliğindeki yürüyüş, kuşkusuz bu yıl da bazı çevrelerce sabote edilmek istenecektir.

Kargaşa ortamı yaratan faşist tırmanmanın çanak yalayıcılarınca da, gizli güçlerin karanlık pençelerince

de çomaklamak istenecek"

(57).

Görüldüğü gibi, sağdaki ve soldaki basında da toplumsal dinamikleri harekete geçirme çabaları artmış, toplumsal olayları önleyici nitelikte olması gereken tutumlar, bu dinamikleri harekete geçirir nitelik içine girmişlerdir.

1980 yılına gelindiğinde, 12 Eylül günü, Türkiye bir ihtilâle daha karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'de, 1980 ve sonrasında kapsayan tarihlerde gazetelerin, basın mensuplarının, yazar ve sanatçıların tanık olduğu, soruşturmadan mahkumiyete uzanan olaylar zinciri yaşanmıştır.

Bu arada, bütün kanunlar geçersiz kılındığı için, basınla siyasi otorite arasındaki ilişkiler de, siyasi otoritenin yayınladığı bildirimlere bağlı kalmıştır. İhtilâlin yaşandığı dönem boyunca, gazetelerin yayın politikaları ve bir anlamda yönetimleri siyasi otorite tarafından belirlenmiştir (58). Bu durum, altı yıl kadar devam etmiş ve daha sonra siyasi iktidarın tercihleri ile yeni ortamlar belirlenmiştir.

Siyasi iktidar 1983 yılında yapılan genel seçimlerin ardından, 1986 yılına kadar, basınla ilişkilerini son derece uyumlu ve dengeli bir şekilde sürdürmüştür. 1986 yılına gelindiğinde, uyumlu bir şekilde sürdürülen ilişkiler, Mart ayı içinde yeniden düzenlenen "1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma kanun" uyla birlikte, Siyasi İktidar - Basın arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başlamıştır.

57-) 1 MAYIS ÖRNEK OLAYI İLE İLGİLİ AYRINTILI BİLGİ İÇİN BKZ:

OKTAY, s. 119 - 124

58-) BU KONUDU AYRINTILI BİLGİ İÇİN BKZ. HASAN CEMAL, "TANK SESİYLE UYANMAK", "DEMOTRASİ KORKUSU", Bilgi Yayınevi İSTANBUL 1986

Kanun yeni şekliyle yürürlüğe girmeden önce, "Müstehcenlik" konusunda kamuoyunda önemli tartışmalar yapılmıştır. Tartışmalara açıklık getirilmesi amacıyla, Nokta dergisinin (59) hazırladığı haberde bilirkişi ve okuyucuların görüşlerine yer verilmiştir. Haberin hazırlanışında kullanılan beş ayrı resmin müstehcenlik değeri halk ve bilirkişiler tarafından farklı farklı değerlendirilmiştir.

1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu(60) yeniden düzenlenerek 6 Mart 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Yeni şekliyle yürürlüğe giren bu kanun, basın çevreleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu konuda, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent; "1927 yılındaki basın Yasasını hazırlayan kişiler o günün şartlarında daha toleranslı, daha adalet sever, daha hukuka inanmış, daha basın özgürlüğünden yana kişiler. O günden bu yana 60 yıl geçmiş. Bizi 60 yıl değil, 100 yıl geriye götürmeye çalışıyorlar..."(61) demiştir.

Yasayla ilgili görüşlerini açıklayan Prof. Dr. Sulhi dönmezer, 1117 savılı yasanın Anayasa'ya aykırı olduğunu ifade etmiştir.(62)

Cumhuriyet gazetesi yazarı Uğur Mumcu da, hazırlanan yasanın ceza yaptırımında belirsizlik olduğunu söylemiş, gazetede yayınlanan günlük yazılarından birinde, yasayı şu şekilde eleş-

59-) NOKTA DERGİSİ, Gelişim Yayınları, Yıl 4 Sayı 4, s. 24 - 26

60-) Kanun yeni düzenlenmiş şekliyle EK-1'de verilmiştir.

61-) NOKTA DERGİSİ, Yıl 4 Sayı 7, s. 30 -31

62-) Ayrıntı Bilgi için Bkz. Agk. s.33

tirmiştir:(63)

"1117 sayılı yasa, "'muzır neşriyat'" yaptırım olarak para cezaları öngörmektedir. Para cezası da "tiraaja" göre değişmektedir. Böylece ceza yaptırımında da "belirsizlik" ortaya çıkmaktadır. Bu tür belirsizlik, "suçların mahsumiyeti" ilkesi ile de gelişen özellikler taşımaktadır.

1117 sayılı yasada yer alan bir başka çelişkiye de değinelim:

Yasanın ek 1/B maddesi, aylık, üç aylık yada yıllık yayın organlarında küçüklerin maneviyatlarını etkileyici "muzır yayın" yapılması halinde yaptırım olarak yalnızca para cezasını öngörmektedir.

Ek 2. maddeye göre de avnı yayın, "Bir aydan az süreli mevkutelerde" yapılırsa yayın organı sahibi ve yazı işleri müdürü hakkında Ceza Yasasının 426 ncı maddesi uygulanabilecektir. Yani 1 aydan 2 yıla kadar hapis!

Görüldüğü gibi suç ve ceza, yayın organının süresine göre değişmektedir.

1117 sayılı yasanın, kamu oyunda ve basın çevresinde tepki gören en önemli yönü de 2 inci maddesidir. Bu maddeye göre; Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu Başbakanlık bünyesinde oluşturulacaktır. Kurulda hükümet tarafından belirlenen 8 üye vardır. Üyelerin tarafsızlığı da, her zaman için tartışma konusudur.

Kurul, mahkeme yerine karar verebilme yetkisine de sahip olduğu için, "hukukun üstünlüğü" ilkesine de aykırı bir uygulama ortaya çıkmaktadır.„

1117 sayılı kanunla birlikte, bir çok yayın organına yüz milyonlara varan cezalar verilmiş ve bu yayınlar çok zor duruma düşürülmüştür. Kanunun hükmettiği cezalar ödenemeyecek boyutlara ulaştınca, 11 Mayıs 1988 tarih ve 3445 sayılı Kanunun geçici 2. maddesine göre, 1117 sayılı Kanunun 7 ve ek 2. maddelerine istinaden verilen cezaların onda dokuzu affedilmiştir. Ancak, infaz edilecek para cezası otuz milyon lirayı geçemez ve tahsil edilmiş para cezaları iade edilmez hükmü getirilmiştir. Kanunun değişikliğinde de görüldüğü gibi, 1986 yılında yeniden düzenlenen 1117 sayılı kanun işlerliğini yitirmiş, uygulanamaz hale gelmiştir. Kanuna işlerlik kazandırabilmek için, infaz edilecek para cezalarının onda dokuzunun indirimi yoluna gidilmiştir. Ancak yine de, 1117 sayılı yasanın(64) etkisi halen sürmektedir.

Siyasal iktidarın basın üzerindeki baskıları devam ederken, diğer yandan da "Basın Konseyi"nin kurulma çalışmaları başlamıştır. Başlangıçta büyük bir tepkiyle karşılaşan basın konseyi düşüncesi, basın organları tarafından benimsenerek kurulmuştur.

Basın Konseyi'nin kuruluş amaçları ve görevleri arasında gazetecilere ya da basın kuruluşlarına ceza vermek gibi bir işlevi yoktur. Ancak, daha saygın bir basına kavuşabilmek için, gazetecileri ya da basın kuruluşlarını uyaracaktır. Genel yapısına bakıldığında, basın konseyinin, basın meslek ilkelerinin yerine getirilmesini beklediği ortaya çıkmaktadır.

V-) 1980'DEN GÜNÜMÜZE SİYASAL İKTİDAR
VE TÜRK BASINI İLİŞKİLERİ

12 Eylül 1980 müdahalesiyle basına getirilen kısıtlamalar, günümüze kadar artarak devam etmiştir. Basına getirilen yayın yasakları 5 generalin oluşturduğu Milli Güvenlik Kurulu ve Sıkıyönetim Komutanlıkları ile başlayıp 1983 yılındaki seçimlerle devam etmiştir. Gerçi 1983 yılında gerçekleştirilen Genel Seçimlerden sonra uygulanan basın üzerindeki baskıların yöntemleri değişmiştir, ancak yine de farklı bir baskı değildir. Basının serbestçe haber alma ve yayma özgürlükleri 1982 Anayasa'sınının 28. maddesi ile teminat altına alınmasına rağmen, siyasal iktidarın uygulamadaki değişik tutumları ile basın özgürlüğü sınırlandırılmıştır. Basına getirilen yayın yasaklarından vazgeçmeyen siyasal iktidar, daha özgür bir basın yaratmak yerine, kendine bağımlı bir basın yaratmayı amaçlamıştır. Bu konuda da, en büyük baskı aracı olarak gazete kağıdını ve basın çalışanlarına yönelik açılan tazminat davaları kullanılmıştır. Bu iki ana noktaya ayrıntıları ile açıklamaya çalışacağız.

Siyasal iktidarın uygulamaya koyduğu ilk baskı yöntemi gazete kağıtlarına uygulanan zamlar olmuştur. 1985 yılından başlayarak devam eden zam yapma uygulaması ile 1985-1987 yılları arasında gazete fiyatlarının yüzde 300 artmasına neden olmuştur.

1987 yılının son ayında kağıda yapılan yüzde 46,1'lik zam, Türk basını üzerindeki baskıların en önemli işaretidir. Kağıt konusundaki baskılar, siyasal iktidarın o gün için basına karşı kullandığı en önemli silah durumuna gelmiştir. Kağıda yapılan zamlar kısa sürelerle ve büyük oranlarla de-

vam etmiştir.

1987 yılının Aralık ayı içinde yapılan zamma bütün basın organları tepki göstermiştir. Bu konuda tepkisini ortaya koyan Cumhuriyet Gazetesi, Cumhuriyet imzası ile yayımlandığı "ZAM" başlıklı yazısında şöyle demektedir(65):

"...2trilyonluk zam paketinin seçim sonuna kadar bekletilmesi, kötü bir yönetimin halkı aldatmak için başvurduğu kurnazlığında vurguluyor ki, bağışlanacak yanı yoktur... Kullandığımız mürekkepten fotoğraf kağıdına, elektirikten benzine, telefonda ofset kalıbına kadar her kalemde fiyatlara yüklenen zam, basının can damarı olan kağıtta büsbütün ağırlaşmış, son iki ayda yüzde 80'i aşmıştır. Bu artış karşısında, gazetemizde fiyatına yeniden zam yapmak zorunda kalmaktadır...

... Öyle görünüyor ki- iktidarın programında piyasada "Artan talebi" kırmak için 2 trilyonluk zam gerekli görülmüştür, ama bu "Talebi kırmak" siyasetin içinde " gazete ve dergilere yönelik talebi kırmak" arzusunun ve hırsının da ağır bastığı görülmekte, bir taşla birkaç kuş vurma taktiği sezilmektedir...

Ne varki, 2 trilyonluk zam paketi içinde basının kısmetine düşen pay, gazeteleri bir yaşama bavaşına itmektedir. "Yazılı yayın"dan pek hoşlanmayan, buna karşılık "görsel yayın" (Televizyonu) tekelinde tutan iktidarın bu alanda tasarımları olduğu da artık açık açık konuşulan ve tartışılan konudur. Sayın Özal, seçimden sonra görülmemiş bir tavırla "Türkiye'ye iki buçuk parti yeter" diyebilmiştir; bu yaklaşımın sonucu "Türkiye'ye iki buçuk gazete yeter" mantığının

benimsenmesidir. Eğer iktidarın önde gelenleri arasında bu tür hesapları (Seçim yasasında olduğu gibi) inceden inceye yapanlar varsa -ki var olduğu görünüyor- sonucun hüsrarla biteceğini şimdiden söylemek isteriz.

Basının, siyasal iktidarın ortaya koyduğu uygulamalarına basının tepkileri hiç bir sonuç vermemiş ve siyasal iktidarın tepkileri ve baskısı her geçen gün artarak devam etmiştir. 1988 yılının Şubat ayında, kağıda yüzde 6'lık bir zam daha yapılmıştır. Aradan bir kaç ay geçmiş olmasına rağmen, Nisan ayının ortasında, gazeteler satış fiyatlarını arttırmak zorunda kalmışlardır. Gazetelerin fiyatlarını arttırdıklarını açıkladıkları gün, hükümet kağıt fiyatlarına yüzde 35 oranında zam yapmıştır. Böylece, Siyasal iktidarla Basın arasındaki gerginlik doruk noktasına ulaşmış ve bazı gazeteler, Başbakan'ın hedef alan yayınlar yapmışlardır(66).

Bunun yanı sıra, gazeteciler, basın kuruluşları ve muhalefet liderleri konuyla ilgili açıklamalar yapmışlardır (67).

Milliyet gazetesinin Genel Yayın Koordinatörü ve Başyazarı Altan Övmen, "Sabahleyin gazete fiyatlarının artışı... Akşam vakti, kağıt fiyatlarının yeniden artışı... Başbakan'ın bu konuda aklından geçenler ne kendi hükümetinin gelsefesiyle ilgilidir, ne de SEKA fabrikasının maliyet hesaplarıyla...

Başbakan Turgut Özal'ın bu konuda aklından geçenler, sadece; basına karşı olan psikolojik durumuyla ilgilidir. Tatil gününü geçirip bir gece bekleyecek tahammülü bile gös-

66-) EROL SİMAVİ, "SAYIN BAŞBAKANIM", 19 NİSAN 1988, HÜRRIYET

67-) MİLLİYET GAZETESİ 20 NİSAN 1988, s.6

terememesinden bellidir; Başbakan gazetelere anlaşılması güç nedenlerle kızıyor. Ve bunu, inatla karışık tepkilerle açığa vuruyor.

Yazıktır. Ama emin olsun ki, üzüntümüz basın için değil. Basın bu yapılan işten büyük sıkıntı çeker ama, bu da gelip geçer... Kendisi adına üzülüydruz. Bu metodlar, ona gerçekten yakışmıyor" demiştir.

Muhalefet ve basın kuruluşlarının temsilcileri de, aynı konu üzerindeki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: Ana muhalefet partisi lideri Erdal İnönü, "Bu zamların maliyet hesapları ile ilgisi yoktur. Bu zamlar ekonominin gereği değildir, ekonominin gereği insanların gazete okumasına engel olmak değildir, ekonominin gereği halkı ezmez. Bunlar yalnız keyfi, beceriksiz, hesapsız politikaların sonucudur" diyerek tepkisini belirtmiştir. Muhalefet partisi lideri Süleyman Demirel de, basının güdümlü hale getirilmek istendiğini ifade etmiştir.

O günün Gazeteciler Cemiyet Başkanı Nezih Demirkent, kağıt zamları üzerine, "İnsanın haber almasından rahatsız olan, buna karşılık işsiz emekçilerin çoğalmasına tebessümle bakan bir düşüncenin, çağın ne kadar gerisinde kaldığı ortadadır.

Demokratik rejimlerde, basından nefret edenlerin akibetlerine tanık olmuş bir mesleğin temsilcisi olarak, bu düşüncelere sahip olanları kınamayı görev biliyoruz." diyerek temsilcisi olduğu kurum adına tepkisini ortaya koymuştur.

Türkiye Gazeteciler Sendikası adına yapılan açıklamada da, Genel Başkanı Eren Güvener, "Sayın Özal'ın basına tüm düşmanlığı, başta enflasyon olmak üzere, ekonomik sorunlar

karşısında kaldığı çaresizlikten kaynaklanmaktadır. Ve bu demokratik kurumu nasıl susturacağıнын yollarını aramaktadır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Türk Basınının görevini yapmaktan hiç bir gücün alıkoymayacağını belirtir, iktidara, demokrasinin temel unsuru olan basın ve sendikaya karşı olan düşmünlüğünden vazgeçmesini ve bu vesileyle bir kez daha hatırlatırız." demiştir.

Toplumun büyük bir kesimi tarafından tepkiyle karşılanan kağıt zamları, basını önemli sıkıntılara sokmuştur. Maliyetlerdeki hızlı artış, tirajların düşüklüğü ve bunun yanı sıra gazetelerin toplatılması, basının önemli sorunları arasında yer almıştır. Bu konulardaki uygulama yetkisini elinde bulunduran siyasal iktidar, siyasi tasarrufunu dilediği gibi kullanabilmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde de, siyasal iktidarın basın üzerinde uygulamaya başladığı cezai müeyyideler, soruşturmalar ve yargılamalara varan baskı yöntemlerinden örnekler vererek, siyasal iktidarla basın arasındaki ilişkilerin son yıllardaki konumuna örnekler vereceğiz.

1988 yılının Temmuz ayı içinde, Gazeteci-Yazar Mehmet Ali Birand tarafından hazırlanan Apo'yla ilgili röportaj nedeniyle, Milliyet gazetesinin toplatılmasına ve yayının durdurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca, röportajla ilgili olarak Mehmet Ali Birand ve gazetenin sorumlu müdürü Eren Güvener'in DGM'de 15'er yıl hapis istemi ile yargılanmasına başlanmıştır.

Yapılan yargılama sonunda suç unsurlarının oluşmaması nedeniyle davanın iptaline karar verilmiştir. Sonucun yargı-

lama ya da beraat kararı ile bitmesinin ötesinde, basın çalışanlarının her an yargılanma ve mahkum olmak çekinceleri ile çalışmalarını sürdürmeleri de psikolojik anlamda bir baskıyı beraberinde getirmiştir.

Bir taraftan adliyelerdeki mahkûmiyete yönelik yargılamalar devam ederken, diğer taraftan da maddi tazminat davaları açılmıştır. Bu maddi tazminat davalarındaki rakamlar zaman zaman bir kaç milyar lira ile ifadelendirilmiştir.

1983 yılında başlayan ve artarak devam eden siyasal iktidarın baskısı, 12.4.1991 tarihinde yürürlüğe giren 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (68) ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu kanunun 7. ve 8. maddelerine göre, yayınların sahip ve sorumlu müdürlerine uygulanacak olan para ve hapis cezalarının yüksekliği basın üzerinde "Demoklesin kılıcı" gibi gösterilmek istenmiştir. Ayrıca bu kanunla uygulanması son derece geniş bir tanımlama getirilmiştir. Örneğin, "Devletin Ülkesi ve Milletiyle Bölünmez Bütünlüğü" ifadesi geniş bir anlam yükü taşıdığı için, Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen olayların kamuoyuna iletilmesi konusunda, basın açıkça sansür altına alınmış ve böylelikle basına yönelik baskı arttırılmıştır.

Terörle Mücadele Yasası gündeme geldiği ilk günden buyana kamuoyundatartışılmış ve basın kurumları tarafından yasanın çıkarılmaması konusunda tepkilerini dile getirmişlerdir. 20 Ekim 1991 seçimleri ile iktidarın değişmesi ve yeni iktidarda bu baskıların önemli oranda ortadan kalkmasına neden olmuştur. Ancak, bu konudaki görüşmelerimizi ifade ederken şu ayırımıda mutlaka koymamız gerektiğine inanıyoruz. Yeni iktidarla siyasal baskının hafiflediğini belirtirken, Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen terör olaylarının, yöre halkının yaşamını tehdit ettiği gibi basın mensuplarının da yaşamını tehdit ettiğini vurgulamamız gerekiyor. Burada gelişen olayları izlemek isteyen bir çok gazeteci yaşamını yitirmiş, bir çoğunun da öldürülmüş olduğunu görüyoruz.

Bu bağlamada, 20 Ekim seçimleri ile birlikte görevi devralan hükümetin basın özgürlüğünün sağlanması konusunda ki çabalarının umut verici olduğunu söyleyebiliriz.

Bütün bu gelişmeler devam ederken, son kurulan koalisyon hükümetinin Adalet Bakanlığı tarafından "Basın Yasası" ile ilgili olarak yeni düzenlemelere gidilmiştir(69).

Hazırlanan yeni yasa tasarısı, Bakanlar Kurulu'nda görüşüldükten sonra, şu günlerde kanunlaşması için Meclise gönderilecektir. Basın yasasındaki bazı hükümlerin değiştirilmesiyle ilgili çalışmalarındaki amacın basın özgürlüğünün sağlanması olduğu ifade edilerek, hazırlanan yasanın gerekçesinde şöyle denilmektedir:

"Basın özgürlüğünün ülkemizde yerleştirilmesi çabaları, Anayasa güvencesine kavuşturulması ve düzene girmesi konusunda gelişmeler olmasına karşın, bazı sınırlamalara yönelmesine engel olunamamıştır. Kitle iletişim araçlarının halkı bilgilendirme işleri ve bunun gerekleri tüm kamuoyunca bilinmelidir. 1982 Anayasasınının 28. maddesi, "Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır." hükmüne rağmen, toplumun gelişmesi göz önüne alınarak, yeni düzenlemeler gerekli olmuştur. Yaygın ve doğru haber ve bilgi dolasımı ortamını oluşturacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu gereklilik ülkemiz içinde söz konusudur. Ancak, bu tür düzenlemelerle halkın bilgi edinme hakkı ve demokratikleşme çabaları gerçekleşebilir. Taslak; bu amaç ve ilkeler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Basın yasasınının yeni hükümleri ile ilgili olarak hazırlanan taslağın gerekçesinde belirtildiği gibi, toplumun haber alma özgürlüğü hiç bir şekilde sınırlandırılmamalıdır. Bu özgürlüklerin sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması halinde demokrasinin varlığından söz edebilmemiz mümkün olmayacaktır.

VI-) DEĞERLEME VE SONUÇ

Siyasal İktidar ve Türk Basını adı altında incelediğimiz çalışmamızda, bir toplumun bu önemli iki kurumunun, toplumsal iletişimini ne yönde etkilediğininide ortaya koymaya çalıştık. Bundaki temel gerekçemiz, insanların doğumu ile elde ettikleri en temel özgürlüğün "İletişim Özgürlüğü" olmasını düşünmemizden kaynaklanıyordu.

Toplumsal iletişimin gerçekleşmesi için gerekli ortamın hazırlanması, devletlerin şahsiyetinde, hükümetlerin görevleri arasında birinci sırayı almaktadır. Günümüzde insanların kişisel haklarına yeteri kadar saygı göstermeyen, bu hakları korumayan ülkeler, dünya kamuoyunda sık sık eleştirilmekte ve suçlanmaktadır. Yaşamlarını, özgürlük temeli üzerine oturtmayan toplumlar, çağdaş devletler arasındaki yerini alamamakta, kınanmaktadır.

Bu bağlamda, çağdaş demokrasinin gereği olan insan özgürlüğünün - Başta düşünce olmak üzere, düşünceleri açıklama ve geniş kitlelere iletebilme - şartlarının hazırlanması ve ciddi bir şekilde korunması söz konusudur. Özgürlüklerle ilgili ortamları hazırlayamayan veya hazırlamayan toplumlar, geri kalmışlık zincirini hiç bir zaman kıramazlar. Toplumsal yaşamlarını dogmalara bağlı, geniş ufuklara açılmayan, kısır bir döngü içinde geçirmek zorunda kalırlar.

Türk basını, kendi tarihi içinde bütün dönemlerde baskı altına alınmaya çalışılmış ve susturulması için gereken her şey yapılmıştır. Ancak, basın tarihimize baktığımızda, kullanılan baskı yöntemlerinin hiç birinin başarılı olmadığını, hatta baskı uygulayan siyasal iktidarların, uyguladık-

ları baskı yüzünden, iktidarlarını kaybettiklerini görebiliriz.

Bu nedenle, siyasal iktidarların basın üzerinde bu denli baskı uygulaması, geçmiş yıllarda örneklerini yaşadığımız olaylara yol açabilmesi açısından, ders alınması gereken tutumlardır.

Bu durum, sorunun, siyasal iktidarları ilgilendiren önemli bir yönüdür.

Sorunun bir başka yönü daha vardır ki; toplumsal yaşayışta, demokrasiyi yerleştirmede ve batı toplumlarının çağdaş ölçülerine ulaşmada, tutulması gereken yoldur. Bu noktada, önce siyasal yaşamımız olmak üzere, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamımızda daha "Demokrat" davranışlar gösterebilmemiz gereklidir.

Bütün bunların dışında somut yapılması gereken, şu anki hükümet tarafından hazırlanan ve TBMM'nin onayına sunulacak olan "Basın Yasası"nın bir an önce meclisten geçirilmesi 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununun 426, 427 ve 428. maddelerinin kaldırılması gereklidir. Basını ilgilendiren diğer kanunların uygulanmasında da, daha objektif davranılması gerekmektedir.

KANUN NO : 1117

KÜÇÜKLERİ MUZIR NEŞRİYATTAN KORUMA KANUNU (*)

Madde 1- (Değişik: 3266 - 6.3.1986) 18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacağı anlaşılan mevkute ve mevkute tanımına girmeyen diğer basılmış eserler aşağıdaki maddelerde gösterilen sınırlamalara tabi tutulur.

Madde 2- (Değişik; 3266 - 6.3.1986) Mevkute veya mevkute tanımına girmeyen diğer basılmış eserlerin 1 inci maddede belirtilen sınırlamaya tabi tutulabilmesi için Başbakanlık bünyesinde oluşturulan yetkili kurulun, söz konusu eserlerin 18 yaşından küçükler için muzır olduğu hakkında bir karar vermesi gereklidir.

Kurul, basılmış eserlerin küçükler için muzır olup olmadığı hususunda yapacağı incelemede, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundaki genel amaç ve temel ilkeleri gözönünde bulundurmak zorundadır.

Kurul, bu Kanunla kendisine verilen görevlere ilaveten, Türk Ceza Kanununun 426., 427.ve428 inci maddelerinde tanımlanan suçlarla ilgili olarak yargı organlarına resmi bilirkişilik yapmakla görevlidir.

Kurul;

a) Milli Güvenlik Kurulu tarafından seçilecek bir üye,

(*) 11 Mayıs 1988 tarih ve 3445 sayılı Kanunun geçici 2. maddesine göre, 1117 sayılı Kanunun 7. ve ek 2. maddelerine istinaden verilen cezaların onda dokuzu affedilmiştir. Ancak infaz edilecek para cezası otuz milyon lirayı geçemez. Tahsil edilmiş para cezaları iade olunmaz.

- b) Başbakanlık tarafından en az onbeş yıl kamu hizmeti yapmış kişiler arasından seçilecek bir üye,
- c) Adalet Bakanlığı tarafından idari nitelikte görevlerde bulunan hakim ve C. Savcıları arasından seçilecek bir üye,
- d) İçişleri Bakanlığı tarafından üst kademe yöneticileri arasında seçilecek bir üye,
- e) Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından, Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri arasından seçilecek iki üye,
- f) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca tıp dalından seçilecek bir üye,
- g) Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, güzel sanatlar dalında ün yapmış kişiler arasından seçilecek bir üye,
- h) Yüksek Öğretim Kurulunun, sosyal bilimler dalında akademik kariyer yapmış ve en az doktor ünvanını almış üniversite öğretim elemanları arasından seçeceği bir üye,
- i) Diyanet İşleri Başkanı tarafından Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri arasından seçilecek bir üye,
- j) Ankara, İstanbul ve İzmir Gazeteciler cemiyetlerinin tespit edecekleri birer basın mensubu aday arasından Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğüne kura ile tespit edilecek bir üye, olmak üzere 11 üyeden teşekkül eder.

Kurul Başkanı, bu üyeler arasından Başbakanlık tarafından seçilir. Üyelerin görev süresi 3 yıldır. Süresi dolanlar yeniden seçilebilirler. Herhangi bir sebeple üyeliğin sona ermesi halinde, yerine seçilecek kişi kalan süreyi tamamlar.

Kurul, üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Kurul sekreteryaya hizmetleri Başbakanlık tarafından yerine getirilir.

Kurulun çalışma usul ve esasları ile sekreteryaya hizmetlerinin ne suretle yerine getirileceği Başbakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikte belirlenir.

Kurul tarafından gerekli görülen hallerde sürekli veya geçici olarak görev yapmak üzere özel ihtisas komisyonları kurulabilir. Kurulun, bu komisyonlarda görev yapmasını uygun göreceği kamu personeli Başbakanlıkça görevlendirilir.

Kurul üyeleri ile özel ihtisas komisyonu üyelerinden kamu görevlisi olanlara verilecek huzur hakkı ile kamu görevlisi olmayan kurul üyelerine ödenecek huzur ücreti Başbakanlıkça belirlenir. Bu amaçla her yıl Başbakanlık bütçesine gerekli ödenek konulur.

Madde 3- (Değişik: 3266 - 6.3.1986) Kurul, 1'inci maddede gösterilen eserleri re'sen inceleyebileceği gibi, resmi makamlar ile gayeleri içinde çocuk ve gençlerin korunmasına yer veren derneklerin, kadın ve basın dernek ve kuruluşlarının başvurularını da inceleyerek karara bağlar.

Madde 4- (Değişik: 3266 - 6.3.1986). (Değişik 1. fıkra: 3445 - 11.5.1988) Bir aydan az süreli mevkuteler ile sinema ve her türlü film afişleri, ilanlar, fotoğraflar, kabartma ve her türlü posterler, kartpostallar, takvimler hariç olmak üzere kurulca tetkik edilerek küçükler için muzır olduğuna karar verilmiş, basılmış eserlerin küçüklerin maneviyatına muzır olduğu kurulca tebliğ edilir. Tebligat, Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılır. Kurul bu kararı ilgililere derhal duyurmak için gerekli tedbirleri alır.

Tebligat üzerine eser sahipleri, telif hakkı sahipleri ve sorumlu müdürler, ellerinde mevcut eserlerin ön kapaklarına "Küçüklere zararlıdır" damga veya işaretini basmak zorundadırlar.

"Küçüklere zararlıdır" ibaresinin herkesin kolayca görüp okuyabileceği şekil ve büyüklükte yazılması zorunludur.

Bu suretle damgalanan eserler;

- a) Açık sergilerde ve seyyar müvezziler tarafından satılamaz.
- b) Dükkânlarda, cemevânlarda ve benzeri yerlerde teşhir edilemez.
- c) Bir yerden diğer bir yere teşhir maksadıyla açık bir surette nakledilemez ve müvezziler tarafından bunlar için sipariş kabul olunamaz.
- d) Gazeteler, mecmualar, duvar ve el ilânları, radyo ve TV ile veya diğer suretlerle ilan edilemez, satışı için reklâm ve propaganda yapılamaz.
- e) Para mukabili veya parasız, küçüklere gösterilemez, verilemez ve hiç bir suretle okul ve benzeri yerlere sokulamaz.

(Değişik 5. fıkra: 3445 - 11.5.1988)

Bu tür eserler, ancak 18 yaşından büyük olanlara içi görülmeyen zarf veya poşet içinde satılabilir. Bu zarf ve poşetlerin üzerinde eserin ismi ile; "Küçüklere zararlıdır" ibaresinden başka hiç bir yazı ve resim bulunamaz.

Kurul kararının tebliğinden önce dağıtımı yapılmış olan bu kabil basılmış eserleri satış için ellerinde bulunduranlar da, Kurul kararlarının ilgililere duyurulma tarihinden itibaren, bu maddedeki sınırlamalara uymak zorundadırlar.

Kurulca haklarında küçükler için muzır oldu una üç defa karar verilen basılmış periyodik eserlerin sonraki sayıları ile diğer basılmış eserlerin sonraki basıları da, yeniden bir karar verilmesine gerek kalmaksızın bu maddede belirtilen sınırlamalara

ra tabidir. Ancak bu gibi eserlerin sahipleri, eserlerinin müteakip sayı ve basılarının küçükler için muzır nitelikte olmadığı iddiasıyla kurula başvurarak incelenmesini isteyebilirler. Kurul, başvuruyu haklı bulursa, bu maddedeki sınırlamalar sonraki sayı ve basılar için uygulanmaz.

Haklarında Kurulun herhangi bir kararı bulunmadığı halde, basılmış eserlerinin konusu veya ihtiva ettiği yazı ve resimler sebebiyle küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacağı kanaatinde olan eser sahipleri kendiliklerinden, eserin üzerine "Küçüklere zararlıdır" damga veya işaretini basarak içi görünmeyen zarf veya poşet içinde satışa arz edilebilirler. Bu takdirde, bu basılmış eserler hakkında da bu maddenin ilgili fıkraları hükümleri uygulanır.

Madde 5- (6 Mart 1986 tarih ve 3266 sayılı Kanunun 8. inci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Madde 6- Fikri, içtimai, ilmi ve bedii kıymeti haiz olan eserler bu kanunun şümulünden hariçtir.

Madde 7- (Değişik: 3266 - 6.3.1986) Kanunun 4 üncü maddesinin;

- a) Birinci ve ikinci fıkrasına göre; kendilerine tebligat yapıldığı halde eserlerini damgasız olarak yayımlayan eserin sahipleri, sorumlu müdürleri ve telif hakkı sahipleri,
- b) Dördüncü fıkrasına aykırı olarak, sınırlamaya tabi olan damgalı veya damgasız basılmış eserleri, fikranın bentlerinde belirtilen şekillerde satan, teşhir eden, nakleden, sipariş kabul eden, ilan eden, gösteren, veren ve okullara sokanlar,

c) (Değişik: 3445 - 11.5.1988) Beşinci ve sekizinci fıkralarına aykırı şekilde, zarf veya poşete koymadan veya beşinci fıkrada zikredilen evsafa aykırı zarf veya poşet içinde satanlar,

İki milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Suçun tekrürü halinde cezanın azami haddi uygulanır.

Madde 8- (Değişik: 3266 - 6.3.1986) Basılmış eserler ile mevkutenin her nüshasından ikişer adedi neşri takip eden çalışma gününde bir alındı belgesi karşılığında Kurul Başkanlığına gönderilir. Ankara dışında basılan eserlerin postaya verildiği tarih esas alınır.

Bu madde hükmünü yerine getirmeyenler hakkında 5680 sayılı Basın Kanununun 24 üncü maddesinde belirtilen ceza hükümleri uygulanır.

Madde 9- (11 Mayıs 1988 tarih ve 3445 sayılı Kanununun 14 üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Madde 10- Birinci maddede zikredilen eserlerden herhangi birinin tetkik edilmekte olduğuna ve tahdit edileceğine dair yevmi gazete ve mecmualar neşriyatta bulunamaz. Bu nevi haberleri neşreden gazete ve mecmua müdürü mesulleri sekizinci madde mucibince cezalandırılır. İşbu kanunda yazılı ceza sulh mahkemelerince hükmolunur.

Ek Madde 1- (3266 - 6.3.1986) (Değişik ilk paragraf: 3445 - 11.5.1988) Bir aydan az süreli mevkuteler ile sinema ve her türlü film afişleri, ilanlar, fotoğraflar, kabartma ve her türlü posterler, kartpostallar, takvimler hariç, 4 üncü maddede belirtilen şekilde sınırlamaya tabi tutulacak basılmış eserlerin sahiplerinden,

- a) Haklarında Kurulun herhangi bir kararı bulunmadığı halde basılmış eserlerini kendiliklerinden küçüklere muzır nitelikte görerek zarf veya poşet içinde satışa arz etmek isteyenler, bu eserlerin Katma Değer Vergisi dahil toplam satış bedeli üzerinden %25 oranında bir meblağı, piyasaya sürdükleri tarihten,
- b) Basılmış eserlerinin, Kurul tarafından küçükler için muzır nitelikte olduğuna karar verilenler, bu eserin basım adedinin Katma Değer Vergisi dahil toplam satış bedeli üzerinden %40 oranında bir meblağı, Kurul kararının tebliği tarihinden,

itibaren, bir ay içinde, Toplu Konut Fonuna aktarılmak üzere Maliyeye yatırmak zorundadırlar.

Bu meblağları belirtilen süre içinde yatırmayanlar hakkında, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Ek Madde 2- (3266 - 6.3.1986). (Değişik: 3445 - 11.5.1988)
Bir aydan az süreli mevkuteler ile eklerinde, sinema ve her türlü posterlerde kartpostallarda ve takvimlerde 18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacak nitelikte yayın yapılamaz. Aksine davranan mevkute sahipleri ve bunların sorumlu müdürleri hakkında Türk Ceza Kanununun 426 ncı maddesinin ikinci fıkrasındaki; sinema ve her türlü film afişlerini, ilanları, fotoğrafları, kabartma ve her türlü posterleri, kartpostalları, takvimleri basan, çoğaltan, satan ve alenen kullananlar hakkında Türk Ceza Kanununun 426 ncı maddesinin birinci fıkrasındaki ceza hükümleri uygulanır.

Ek Madde 3- (3266 - 6.3.1986) Bu Kanun da yazılı suçlardan doğan davalar en geç iki ay içinde sonuçlandırılır.

Madde 11- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 12- (Değişik: 3266 - 6.3.1986) Bu Kanun hükümlerini
Bakanlar Kurulu yürütür.

BASINI SINIRLAYAN YASALAR

5680 sayılı Basın Yasası'nın sınırlamaları:

Yasanın 5. 6. ve 7. maddelerine göre suç işleyenler belirli cezalarla cezalandırılanlar, süreli yayın çıkarma hakkından yoksundurlar. Bu yasaklamaya yol açan bazı suçlar, basın mesleğinin kötüye kullanılmasını önlemeye yöneliktir. Ancak süresi ne olursa olsun ağır hapis ve süresi beş yılı geçen hapis cezası alanların yayın çıkarma hakkı yoktur. Cezaya neden olan suç tipi ayırımı yapılmadığı içinde düşünce suçundan ceza alanlarında bu hakkı yok edilmiştir. Yabancıların Türkiye'de süreli yayın çıkarmaları da sınırlıdır. Sendikaların, kamu kuruluşlarının, meslek odalarının, derneklerin de süreli yayın çıkarma hakkı aynı maddelerle sınırlandırılıyor. Ayrıca yabancı dille yayın yapmak da hükümetin iznine bağlıdır.

Cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili 29. madde de öngörülen para cezasının yüksekliği.

30. maddeyle ceza kovuşturmalarına ait belgelerin yayınlanması 6 ay hapisle cezalandırılıyor.

1983'deki değişiklikle savcılara basılmış eserlerin dağıtımını engellemek hakkı tanındı. Ayrıca dağıtımı engellenen yayında suç unsuru bulunduğunda mahkemece cezalandırılmasına olanak tanındı. Böylece dağıtılmamış yani yayınlanmamış eserlere ceza verilmesi ilkesi getirildi.

Savcılara, devletin kişiliğine karşı işlenen suçlarla bazı siyasi suçların işlendiği iddiasıyla soruşturma açtıklarının

da, basılmış eserleri toplatma yetkisi tanınıyor.

Yurt dışında basılmış eserlerin rürkiye'ye girişini yasaklama yetkisi hükümete tanınarak özgür haberleşme hakkına sınırlama getiriliyor.

Basın yasası dışındaki yasaların getirdiği sınırlamalar:

1- Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nda değişiklik yapılarak polise "ahlak ve umumi terbiyeye aykırı" yayınları toplatma yetkisi verildi.

2- 1117 sayılı nüçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu'yla hükümete bağlı "Muzır Kurulu"na muzır bulduğu yayınların dağıtımını, satışını sınırlama hakkı tanınıyor. Bu yasadan sonra muzır davalarında büyük bir artış oldu ve yayın organlarına milyarlarca lira para cezası verildi.

3- Sıkıyönetim ve olağanüstü hal dönemlerinde yayınların izne bağlanması, sınırlanması, toplattırılması, dağıtımının engellenmesi hükmü getiriliyor.

4- Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi kusur aramadan manevi tazminata hükmedilmesini öngörüyor.

5- Türk Ceza Kanunu'nun getirdiği sınırlamalar:

a- 141 ve 142. maddeler: Düşünce özgürlüğünü sınırlayan bu maddelerde suç sayılan "devletin temel nizamlarını değiştirmek" için komünizm ve bölücülük propagandaları 15 yıl hapisle cezalandırılıyor.

b- 163. madde, laikliğe aykırı propagandaya yedi buçuk yıl ağır hapis cezası öngörüyor.

c- 140. madde yurt dışında Türkiye aleyhine ve milli menfaatlere aykırı propaganda yapanlara beş yıl ağır hapis cezası verilmesi hükmünü getiriyor.

d- 158 ve 159. maddelerle siyasal eleştiri hakkı sınır-

landırılarak Cumhurbaşkanı ve hükümetin manevi şahsiyetine hakaret edilmesini, "telmih" yoluyla da olsa küçük düşürülmesini cezalandırılıyor. 158. maddeye göre Cumhurbaşkanı'nı küçük düşürücü yayına dört buçuk yıl hapis öngörülmekte, 159. madde de ise, her yana çekilebilecek hükümetin, silahlı kuvvetlerin, güvenlik güçlerinin siyasal eleştirisi dahi suç kabul edilebilmektedir.

- e-) 153. madde askerleri yasalara karşı gelmeye teşvik etmek için propaganda yapılması halinde üç yıl hapis öngörüyor.
- f-) 161. madde de savaş sırasında halkın heyecanlandırılmasını sağlayacak, milli menfaatlere aykırı yayın yapılması halinde beş yıldan az olmamak kaydıyla hapis cezası verilmesi hükmünü getiriyor.
- g-) 197. madde kişilerin izni olmadan onların telgraf ve mektuplarını yayımlamayı yasaklıyor ve para cezası öngörüyor.
- h-) 266 ve 268. maddeler resmi sıfatı bulunan memurun şeref ve haysiyetini zedeleyici yayınlara üç yıla kadar hapis cezası öngörürken, hakaretin net bir tanımı yapılmıyor. 273. maddede de TBMM üyeleri hakkında aynı tür yayınlar yapılması halinde ceza-yı üçte bire kadar arttırıyor.
- ı-) 311 ve 312. maddeler, yasaların suç saydığı eylemleri övücü yayınlara 10 yıla kadar hapis cezası getiriyor.

Bu maddelere dayanılarak sınıfsal yapının eleştirilmesi "sınıflar arası kin ve düşmanlık yaratmak" olarak değerlendirilip ceza davası açılıyor. 312. maddede yayın organı söz konusu ol-

duğunda ceza 20 yıla yükseltiliyor.

- f-) 426. ve 427. maddelerle müstehcen yayın cezalandırılıyor. Müstehcenliğin bir tanımı yapılmayan bu maddelere göre "genel ahlaka aykırı" her yayının müstehcen sayılıyor. Öngörülen para cezası ise yayının bir önceki tirajının toplam satış bedeli tutarında. Bu maddeye göre basın organları kendilerine verilecek cezayı kendi tirajlarıyla belirliyor ve ceza miktarı milyarları buluyor.

EK-III

BASIN YASASININ YENI HÜKÜMLERİ

Madde I (Yürürlükteki metin): "Basın serbesttir."

Madde I (Yeni metin): "Basın özgürdür, sansür edilemez."

Madde 7 (Yürürlükteki metin): "Mevkute sahibininbu kanunun 5. maddesinin 1. bendindeki lise tahsili şartı müstesna olzere aynı bentte ve diğer bentlerinde yazılı vasıf ve şartlara haiz okur-yazar olması icapeder."

Madde 7 (Yeni metin): "Mevkute sahibinin bu kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasının 1 nolu bendindeki lise ve dengi öğrenimi görmüş koşuluyla ikinci bent hükmü ayırık olmak üzere bu fıkra da yazılı koşullara sahip ve okur-yazar olması gerekir."

Madde 16-1. fıkranın 2 nolu bendiyle 4. bendi (Yürürlükteki metin): Sorumlu müdür, mevkutelerde müstear adla veya imzasız veya remizli imza ile yayınlanan yazı ve haber veya karikatür sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir. Sahibi belli olmayan veya sorumlu müdür tarafından en geç mahkemece yapılacak birinci sorgu sırasında sahibi doğru şekilde açıklanmayan yazı veya haber veya resim veya karikatürden dolayı sorumluluk, birinci bent hükmüne bakılmaksızın, suçu vücuda getiren yazıyı veya haberi yazan veya resim veya karikatürü yapan kimse gibi sorumlu müdüre aittir."

4.bend: "Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu suçu oluşturan eserin yazarı, çevireni veya çizeni ile birlikte yayınlayana aittir. Ancak, yayınlatanlar için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar sürelerine bakılmaksızın para cezasına çevrilerek hükümlenir. Para cezasının hesabında 617 sayılı infazı hakkındaki

kanununun 4. maddesinin 1. bendinde belirtilen miktarın aşığı haddi esas alınır. Yayınlananlar için emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilmez. Mevkute tanımına girmeyen basılı eserin sahibinin belli olmaması halinde sorumluluk yurkarındaki fıkra hükmüne bakılmaksızın yayınlatana aittir. Eser yazarı, çevireni ve çizenin bilgi ve izni dışında yayınlandığı taktirde, sadece yayınlatan, eseri vücuda getiren gibi sorumlu olur."

Madde 16-1. fıkranın 2 nolu bendiyle 4. bendi (Yeni metin):

Sorumlu müdürün, mevkutelere müstear adla veya imzasız veya resimli imza ile yayınlanan yazı veya haber veya karikatür sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir. Yazı sahibinin kimliğini meydana çıkarmak için mevkutenin sorumlu müdürü, yayınlayanı veya basanı hakkında usul kanunlarındaki zorlayıcı hükümleri uygulayamaz. Sahibi belli olmayan veya sorumlu müdür tarafından en geç mahkemece yapılacak birinci sorgu sırasında sahibi doğru şekilde açıklanmayan yazı veya haber veya resim veya karikatürden dolayı sorumluluk birinci bend hükümlerine bakılmaksızın suçu vücuda getiren yazıyı veya haberi yazan veya resim veya karikatürü yapan kimse gibi sorumlu müdüre aittir. Yazıyı veya haberi yazan, haber kaynağını açıklamaya zorlanamaz, haberle ilgili bulgu, belge ve verileri teslim etmeyebilir. Haberle ilgili soruşturma ve kavuşturma sırasında tanıklıktan çekilme hakkına sahiptir."

4. Bend: "Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu suçu oluşturan eserin yazarına çevresine veya çizerine aittir. Bunlar belli değilse veya o kimse hakkında Türk mahkemelerinde dava açılmadığı ve-

ya kendisinin bilgi veya rızası dışında yayınlandığı takdirde yayınlayana, yayınlayan da belli olmazsa basana, bu da belli olmazsa bilerek satana, dağıtana aittir. Sahibinin rızası olmadıkça, Türkiye'de yayınlanan yayınlarda aynen yapılacak alıntılar da sorumluluk alıntıyı yapana aittir."

Madde 33 (Yürürlükteki metin): "1. Kanunen evlenmeleri men edilmiş kimseler arasındaki cinsi münasebetlere dair haber ve yazıların, 2. Türk Ceza Kanunu'nun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435, 436, 440, 441 ve 446. maddelerinde yazılı cürümlere müteallik haber veya yazıların yayınlanması halinde mağdurların hüviyetlerini açıklayan malumat veya resimlerin, 3. 18 yaşını doldurmamış olan suç faili ve mağdurlarının hüviyetlerini açıklayan malumat veya resimlerin neşri yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edenler üç aya kadar hapis ve on milyon liradan otuz milyon liraya kadar ağır cezası ile cezalandırılırlar."

Madde 33 (Yeni metin): "1.- Kanunen evlenmeleri yasaklanan kişiler arasındaki cinsel ilişkileri konu alan haber ve yazıların yayınlanması halinde ilgililerinin, 2.- Türk Ceza Kanunu'nun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435, 440, 441 ve 442. maddelerinde yazılı cürümlere ait haberler ve yazıların yayınlanması halinde mağdurlarının, 3.- 18 yaşını doldurmamış olan suç faili ve mağdurlarının, Okuyucular tarafından tanınması sonucu veren bilgi ve resimlerinin yayınlanması yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edenler üç aya kadar hapis ve on milyon liradan otuz milyon liraya kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar."

Ek Madde 1 (Yürürlükteki kanun): Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci baabının 1, 2 ve 4. fasıllarında veya 331

veya 312.maddelerinde yazılı suçları veya devlete ait gizli bilgileri ihtiva eden her türlü mevkute veyamevkute tanımı na girmeyen diğer basılmış eserlerin dağıtımı, eserlerin basıldığı yerdeki sulh ceza hakiminin kararı ile ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise bu yerlerdeki Cumhuriyet Savcılığı'nın yazılı kararı ile önlenabilir. Cumhuriyet Savcılığı bu kararı en geç 24 saat içinde Sulh Ceza hakimine bildirir. Hakim en geç 48 saat içinde kararın onaylanıp onaylanmaması konusunda kararını verir. Onaylanmama halinde Cumhuriyet Savcılığı'nın kararı hükümsüz kalır. Bu fıkraya göre verilen kararlar o yer Cumhuriyet Savcılığı tarafından eserin basıldığı ve dağıtıldığı yerlerdeki Cumhuriyet Savcılıklarına en seri vasıta ile bildirilir.

Yukarıdaki fıkrada sayılan suçlar ile Türk Ceza Kanununun 426 ve 428. maddelerindeki suçları veya 5816 sayılı Atatürk aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun veya 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanunda yer alan suçları veya devlete ait gizli bilgileri ihtiva ettiklerini iddiasıyla aleyhlerine soruşturma veya kovuşturmaya geçilmiş, her türlü basılmış eserlerin toplatılmasına, soruşturma safhasında Sulh Ceza Hakimince, kovuşturma safhasında görevli mahkemece karar verilir. Ancak soruşturma safhasında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcılığı da toplama kararını yazılı olarak verebilir. Bu karar en geç 24 saat içinde yetkili Sulh Ceza Hakimine sunulur. Hakim, toplatmanın onaylanıp onaylanmaması hususunda 48 saat içinde karar verir. Kararın onaylanmaması halinde karar hükümsüz sayılır. Bu fıkra hükmüne göre verilen kararlar, o yer Cumhuriyet Savcılığı'nce tüm Cumhuriyet Savcılıklarına en

seri vasıta ile bildirilir.

Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babının 1,2 veya 4. fasıllarında veya 312. maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçların basın yoluyla işlenmeleri sebebiyle mahkûmiyet halinde faillerden bir veya bir kaçına ait olmaları şartıyla suç ihtiva eden mevkute veya mevkute sayılmayan basılmış eserlerin basımında kullanılan makineler ile diğer basım aletlerinin müsaderesine karar verilir.

Yukarıdaki fıkrada sözü geçen makineler ile diğer basım aletlerinin kaçırılmasını, değiştirilmesini, kaybolmasını veya tahribatını önlemek için tahkikatın her aşamasında gerekli görülen tedbirler alınır. Ancak, bu tedbirler, makinelerle diğer basın aletlerinin faaliyetlerini engelleyici nitelikte olamaz."

Ek Madde 1 (Yeni metin): "Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Birinci Babının 1, 2 ve 4. fasıllarında veya 311 veya 312, 426ve 428. maddelerinde yazılı suçları veya 5816 sayılı Atatürk aleyhinde işlenen suçlar hakkında kanunda yer alan suçları veya devlete ait gizli bilgileri kapsayan her türlü basılmış eserlerin toplatılmasında, soruşturma safhasında sulh ceza hakimince kovuşturma safhasında görevli mahkemece karar verilir. Ancak, soruşturma safhasında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcılığı da toplatma kararını yazılı olarak verebilir. Bu karar en geç 24 saat içinde yetkili sulh ceza hakimine sunulur. Hakim, toplatmanın onaylanıp onaylanmaması konusunda 48 saat içinde karar verir. Kararın onaylanmaması halinde karar geçersiz sayılır. Bu fıkra hükmüne göre verilen kararlar o yer Cumhuriyet Savcılığı'nca tüm Cumhuriyet Savcılıklarına en seri

vasıta ile bildirilir."

Ek Madde 2 (Yürürlükteki Metin): Basın yoluyla işlenen ve ek birinci maddenin üçüncü fıkrasında yazılı suçlarla milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı davranışlardan mahkumiyet hallerinde, suç teşkil eden yazının yayınlandığı mevkutenin üç günden bir aya kadar kapatılmasına da mahkemece karar verilebilir.

Kapatılan mevkutenin açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır. Bunlar Sulh Ceza hakiminin kararı ile toplanır. Birinci fıkraya göre kapatılmasına karar verilen mevkutenin açıkça devamı niteliğini taşıyan yeni mevkude çıkarılanlar bir aydan altı aya kadar hapis ve yüzbinliradan üç yüzbinliraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar."

Ek Madde 2 (Yeni metin): "5680 sayılı basın kanununun ikinci kitabının birinci babının 1,2 ve 4 fasıllarında veya 312. Madenin ikinci fıkrasında yazılı suçlarla Milli Güvenliğe ve genel ahlaka aykırı davranışlardan mahkumiyet halinde suç teşkil eden yazının yayınlandığı mevkudenin üç günden bir bir aya kadar kapatılmasına da karar verebilir."

Adalet Bakanlığınca ayrıca basınla ilgili suçları düzenleyen Türk ceza yasası ile Türk medeni yasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili çalışmaların devam ettiği de açıklandı.

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU

Madde 1- Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkütme, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin, niteliklerini siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yoketmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.

Bu Kanunda yazılı olan örgüt, iki veya daha fazla kişinin aynı amaç etrafında birleşmesi ile meydana gelmiş sayılır.

Örgüt terimi, Türk Ceza Kanunu ile ceza hükümlerini içeren özel kanunlarda geçen teşekkül, cemiyet, silahlı cemiyet, çete veya silahlı çeteyi de kapsar.

Madde 2- Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.

Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır ve örgüt mensupları gibi cezalandırılırlar.

Madde 3- Türk Ceza Kanununun 125,131,146,147,148,149, 156,168,171 ve 172 nci maddelerinde yazılı suçlar,terör suçlarıdır.

Madde 4- Bu Kanunun uygulanmasında;

a-) Türk Ceza Kanununun 145,150,151,152,153,154,155, 157 ve 169 uncu maddeleri ile 499 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yazılı suçlar,

b-) 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkında kanunun 9 uncu maddesinin (b),(c),(e) bentlerinde yazılı suçlar,

1'inci maddede belirtilen terör amacı ile işlendiği takdirde terör suçu sayılır.

Madde 5- 3 ve 4 üncü maddelerde yazılı suçları işleyenler hakkında ilgili kanunlara göre tayin edilecek şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalar veya para cezaları yarı oranında artırılarak hükmolunur.Bu suretle tayin olunacak cezalarda gerek o fiil için,gerek her nevi ceza için muayyen olan cezanın yukarı sınırı aşılabılır.Ancak şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalarda bu sınır ağır hapiste 36,hapiste 25,hafif hapiste 10 yılı geçemez.

Madde 6- İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler beşmilyon liradan onmilyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basanlara veya yayınlayanlara beşmilyon liradan onmilyon liraya kadar ağır para cezası verilir.

Bu Kanunun 14 üncü maddesine aykırı olarak muhbirlerin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar beşmilyon liradan onmilyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin 5680 sayılı Basın Kanununun 3 üncü maddesindeki mevcuteler vasıtasıyla işlenmesi halinde,ayrıca sahiplerine de;mevkute bir aydan az süreli ise bir önceki ay ortalama fiili satış miktarının,

aylık veya bir aydan fazla süreli ise bir önceki fiili satış miktarının, mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eserler ile yeni yayına giren mevkuteler hakkında ise, en yüksek tirajlı günlük mevkutenin bir önceki ay ortalama satış tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir. Ancak, bu ceza ellimilyon liradan az olamaz. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlere, sahiplerine verilecek cezanın yarısı uygulanır.

Madde 7- 3 ve 4 üncü maddelerle Türk Ceza Kanununun 168, 169, 171, 313, 314 ve 315 inci maddeleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunun 1 inci maddesinin kapsamına giren örgütleri her ne nam altında olursa olsun kuranlar veya bunların faaliyetlerini düzenleyenler veya yönetenler beş yıldan on yıla kadar ağır hapis ve ikiyüzmilyon liradan beşyüzmilyon liraya kadar ağır para cezası, bu örgütlere girenler üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve yüzmilyon liradan üçyüzmilyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Yukarıdaki fıkra uyarınca meydana getirilen örgüt mensuplarına yardım edenlere ve örgütle ilgili propaganda yapanlara fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca bir yıldan beş yıla kadar hapis ve ellimilyon liradan yüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolür.

Bu yardım; dernek, vakıf, siyasi parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğretimin yurtlarında veya bunların eklentilerinde yapılırsa ikinci fıkradaki cezaların iki katı hükmolünür.

Ayrıca; dernek, vakıf, sendika ve benzeri kurumların teröre destek oldukları tespit edildiğinde faaliyetleri durdurulur ve mahkemece kapatılır. Kapatılan bu kuruluşların mal varlıklarının müsadereğine karar verilir.

Yukarıdaki 2 nci fıkrada belirtilen örgütle ilgili propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen mevkuteler vasıtası ile işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de mevkute bir aydan az süreli ise, bir önceki ay ortalama satış miktarının; mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eserler ile yeni yayına giren mevkuteler hakkında ise, en yüksek tirajlı günlük mevkutenin bir önceki ay

ortalama satış tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir.Ancak,bu para cezaları yüzmilyon liradan az olamaz.Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine,sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

Madde 8- Hangi yöntem,maksat ve düşünceyle olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle Bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı,gösteri ve yürüyüş yapılamaz.Yapanlar hakkında 2 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis ve ellimilyon liradan yüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3 üncü maddesinde belirtilen mevkuteler vasıtası ile işlenmesi halinde,ayrıca sahiplerine de mevkute bir aydan az süreli ise,bir önceki ay ortalama satış miktarının mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eserler ile yeni yayına giren mevkuteler hakkında ise en yüksek tirajlı günlük mevkutenin bin önceki ay ortalama satış tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir.Ancak,bu para cezaları yüzmilyon liradan az olamaz.Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine,sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

KAYNAKÇA

ACIPAYAMLI ORHAN "Türkiye'de Yağmur Duası" A.Ü. D.T.C.F.

Dergisi Sayı 3-4

AŞKUN İNAL CEM "Yönetimde Haberleşme" E.İ.T.İ.A. Dergisi Cilt XII

Sayı 2, ESKİŞEHİR 1976

AYBAY RONA "Baskı Grupları" İ.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi,

Cilt XXVII, İSTANBUL 1961

2. BASIN KURULTAYI, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları,

ANKARA 1976

BASIN'80-84, Çağdaş Gazeteciler Derneği, ANKARA

CEMAL HASAN, TANK SESİYLE UYANMAK, Bilgi Yayınevi, İSTANBUL 1986

_____, DEMOKRASİ KORKUSU, Bilgi Yayınevi, İSTANBUL 1986

ÇAM ESAT, SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları,

No:351, İSTANBUL 1975

_____, SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları,

No:457, İSTANBUL 1981

DAVER BÜLENT, SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ, ANKARA 1972

DEMİRAY UĞUR, YÜKSEL A. HALUK, BASININ TOPLUMSAL İLETİŞİMDEKİ

İŞLEVLERİ, Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi

ve Yaygın Eğitim Vakfı Yayınları No: , ESKİŞEHİR 1988

DUVERGER MAURİCE, SİYASET SOSYOLOJİSİ, Varlık Yayınları No:156,

İSTANBUL 1982

ERKANLI ORHAN, ANILAR, SORUNLAR, SORUMLULAR, İSTANBUL 1972

GÜVENÇ BOZKURT, İNSAN VE KÜLTÜR, Remzi Kitabevi, İSTANBUL 1984

İÇEL KAYIHAN, "Günümüzde Basının Kamusal Görevleri", Genç Gazeteciler

Eğitim Semineri, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları,

İSTANBUL 1985

KAPANİ MÜNÇİ, POLİTİKA BİLİMİNE GİRİŞ, A.Ü. Hukuk Fakültesi

Yayınları, No:331, ANKARA 1975

KAYA A. RAŞİT, KİTLE İLETİŞİM SİSTEMLERİ, Teori Yayınları

ANKARA 1985

OKTAY AHMET, TOPLUMSAL DEĞİŞME VE BASIN, B/F/S Yayınları

İSTANBUL 1987

ÖZEK ÇETİN, TÜRK BASIN HUKUKU, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları,

No:538, İSTANBUL 1978

SEZER DUYGU, KAMUOYU VE DIŞ POLİTİKA, A.Ü. Siyasal Bilgiler

Fakültesi Yayınları No:339, ANKARA 1972

ŞENYAPILI ÖNDER, TOPLUM VE İLETİŞİM, Turhan Kitabevi, ANKARA 1981

TANJU SADUN, "Türk Basını", VATAN Gazetesi 19 Aralık 1954

TOPUZ HIFZI, 100 SORUDA TÜRK BASIN TARİHİ, Gerçek Yayınevi,

İSTANBUL 1973

TUNAYA TARIK ZAFER, SİYASAL KURUMLAR VE ANAYASA HUKUKU,

İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No:554

İSTANBUL 1980

ZABUNOĞLU K. YAHYA, BASKI GRUPLARI, SİYASİ PARTİ BASKI

GRUPLARI İLİŞKİLERİ, Doçentlik Tezi, Teksir,

ANKARA 1967

DERGİLER

NOKTA DERGİSİ Gelişim Yayınları Yıl:4 Sayı:4

_____ Gelişim Yayınları Yıl:4 Sayı:7

GAZETELER

BULVAR GAZETESİ, 20 Nisan 1988

CUMHURİYET GAZETESİ, 6 Aralık 1987

_____, 31 Mart 1988

_____, 15 Ocak 1989

HÜRRIYET GAZETESİ, 19 Nisan 1988

MİLLİYET GAZETESİ, 20 Nisan 1988

CUMHURİYET GAZETESİ, 17 MAYIS 1992

SÖZLÜKLER

OZANKAYA ÖZER, TOPLUMBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Türk Dil Kurumu
Yayını, ANKARA 1980